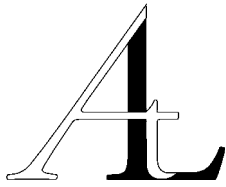

e - I S S N 2 6 6 9 - 2 4 4 9

Archivum Lithuanicum 23

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT CHICAGO
VILNIAUS UNIVERSITETAS
VILNIAUS UNIVERSITETO ŠIAULIŲ AKADEMIJA
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

ARCHIVUM *Lithuanicum* 23

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
VILNIUS 2021

Redaktorių kolegija / Editorial Board:

PROF. HABIL. DR. *Giedrius Subačius* (filologija / philology),
(vyriausiasis redaktorius / editor),

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT CHICAGO,
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Birutė Triškaitė* (filologija / philology),

(vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoja / associate editor),

LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

HABIL. DR. *Ona Aleknavičienė* (filologija / philology),

LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

PROF. HABIL. DR. *Roma Bončkutė* (filologija / philology),

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

PROF. DR. *Pietro U. Dini* (kalbotyra / linguistics),

UNIVERSITÀ DI PISA

PROF. HABIL. DR. *Jolanta Gelumbeckaitė* (kalbotyra / linguistics),

JOHANN WOLFGANG GOETHE-UNIVERSITÄT FRANKFURT AM MAIN

DR. *Reda Griškaitė* (istorija / history),

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DOC. DR. *Birutė Kabašinskaitė* (filologija / philology),

VILNIAUS UNIVERSITETAS

PROF. HABIL. DR. *Bronius Maskuliūnas* (filologija / philology),

VILNIAUS UNIVERSITETO ŠIAULIŲ AKADEMIJA

PROF. DR. *Jurgis Pakerys* (filologija / philology),

VILNIAUS UNIVERSITETAS

PROF. HABIL. DR. *Rūta Petrauskaitė* (filologija / philology),

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS, KAUNAS

HABIL. DR. *Christiane Schiller* (kalbotyra / linguistics),

HUMBOLDT-UNIVERSITÄT ZU BERLIN

PROF. DR. *William R. Schmalstieg* † (kalbotyra / linguistics),

PENNSYLVANIA STATE UNIVERSITY, UNIVERSITY COLLEGE

HABIL. DR. *Darius Staliūnas* (istorija / history),

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Mindaugas Šinkūnas* (kalbotyra / linguistics),

LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Aurelija Tamošiūnaitė* (filologija / philology),

JOHANNES GUTENBERG-UNIVERSITÄT MAINZ

DR. *Jurgita Venckienė* (filologija / philology),

LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

Turinys (Contents)

Straipsniai (Articles)

Dovilė Gervytė

Maironio autoređagavimas: neapsisprendimo dėl pakeitimų pernaša o 9

Mindaugas Šinkūnas

Korektūriniai spaudos skirtumai kai kuriose lietuviškose XVI–XVII a. knygoose o 41

Birutė Triškaitė

Jono Jokūbo Kvantos akademinės veiklos ataskaita:

Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras 1724 m. o 59

Ona Aleknavičienė

Kalba ir tapatybė Kristijono Gotlybo Milkaus žodyno *Littauisch-deutsches und Deutsch-littauisches Wörter-Buch* (1800) pratarmėse: diskurso analizė o 101

Inga Strungytė-Liugienė

Johanno Arndto *Rojaus Darželio* maldų redagavimo istorija (1807–1817) o 137

Jurgita Venckienė

Kazimiero Jauniaus *Lietuviškas Kalbomokslis. Baltiko padangese* (1897) –

Jono Jablonskio *Lietuviškos kalbos gramatikos* (1901) šaltinis o 161

Reda Griškaitė

Teodoro Narbuto mokslinė korespondencija kaip veikalo

Dzieje narodu litewskiego „akademiškumo“ liudijimas o 191

Roma Bončkutė

Johannes Voigto *Geschichte Preußens* (1827–1839) nuorodos

Simono Daukanto veikale *BUDA Senowęs-Lėtuwių Kalnienų ir Zámajtių* (1845) o 269

Карина Чарыкова

Топография Симонаса Даукантаса в Санкт-Петербурге o 299

Recenzijos (Reviews)

Roma Bončkutė

Recenzuojama: Rita Šepetytė (par.),

Pamokslai vairingose materijose, sakyti Ambrozijaus Pabrėžos, 2020 o 351

Silva Pocyte

Recenzuojama: Domas Kaunas,

Martynas Jankus. Tautos vienytojas ir lietuvių spaudos kūrėjas, 2021 ○ 359

Diskusijos, apžvalgos, pastabos (Discussions, Surveys, Notes)

Mortimer Drach

CorDon – A Deeply Annotated Digital Corpus
of the Works of Kristijonas Donelaitis ○ 367

Pietro U. Dini

In memoriam: Williamas Riegelis Schmalstiegas (1929–2021) ○ 391

Giedrius Subačius

In memoriam: Susitikimai su Williamu R. Schmalstiegu (1929–2021) ○ 397

Christiane Schiller

In memoriam: Gertrud Bense (1930–2021) ○ 405

Roma Bončkutė

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Vilnius

Johanneso Voigto *Geschichte Preußens* (1827–1839) nuorodos Simono Daukanto veikale *BUDA Senowęs-Lėtuwiû Kalnienû* ir *Zámajtiû* (1845)

Karaliaučiaus universiteto romantinės istoriografijos tradicija labiausiai yra atstovaujama Johanneso Voigto (1786–1863), „Prūsijos istoriografijos tėvo“¹, šį vardą pelniusio, kai užbaigė didžiulį devynių tomų veikalą *Geschichte Preußens* (1827–1839, toliau – GP). Voigtas, naujos šaltinių kritikos metodologijos kūrėjas, padėjo pagrindus senosios Prūsijos istorijos moksliniams tyrimams, kuriuos išaugino iš viduramžių ir regioninės Renesanso istoriografijos tradicijos. Jis Ordino užkariavimus traktavo hėgeliškai. Jo manymu, prūsų užkariavimas buvo pasaulinės dvasios judėjimo apraiška, likimo nulemta, nes vokiečiai platino krikščionybę ir sunaikino Europoje paskutinį pagonių stabą. Apšvietos valdžios ir imperijų istoriją, jos suformuotą požiūrį, kad germanizacija nešė švietimą, aukštesnę kultūrą, laisvės dvasią, Voigtas išplėtė herderišku tautos istorijos ir tautos dvasios konceptu, Prūsijos užkariavimą laikė svarbia visos vokiečių istorijos dalimi, formavusia naująjį vokiškumą. Voigtas prūsus laikė stiprių šaknų, jų kultūrą vadino unikalnia, jų kovą už laisvę – ypač ryškia patriotizmo forma. Voigto istorijos centrinė problema – senosios ir naujosios Prūsijos substrato sujungimas². Prūsus ir lietuvius jis pripažino šių žemių autochtonais, gausiai rėmėsi šių kalbų duomenimis. Šešių tomų *Codex diplomaticus Prussicus* (1836–1861) šaltinių leidimas Voigto, kaip autoritetingo istoriko, vardą dar labiau sustiprino.

Simonas Daukantas GP įsigijo, gausiai rėmėsi, žinojo ir Prūsijos šaltinių rinkinį. Daukantui imponavo gausūs Voigto panaudoti Ordino archyvo, kiti retesni šaltiniai, galbūt ir tai, kad jis Prūsijos istoriją atskyrė nuo slavų, nors sujungė su Vokietijos³. Voigtas manė, kad slavai be germanų dvasios nieko reikšminga nesukūrė ir, kaip esą parodė istorija, slavų valdymas prūsams nebūtų buvęs geresnis. Daukantui didelės

1 Górski 2016, 227.

2 Žr. Hackmann 1996, 71–76.

3 Plg. Hackmann 1996, 71.

įtakos padarė Voigto stilius, jis iš pirmtako teksto perėmė ne vieną metaforiškai išreikštą konceptą, vaizdinį, motyvą. Skaitant Daukanto laiškus Teodorui Narbutui, susidaro įspūdis, kad jis Voigtą gerai pažinojo, labai gali būti, kad Rygos periodu susirašinėjo⁴. Daukanto veikale *ISTORYJE ZEMAYTYSZKA* (~1831–1834, toliau – *IZ*) Prūsijos istorijos autoriaus veikalas nurodytas 84 kartus⁵. Daukanto vienintelis publikuotas *BUDA Senowes-Lėtuwiū Kalnienū ir Zámajtiū* (1845, toliau – *Bd*) buvo parašytas *IZ* teksto pagrindu, todėl tikėtina, kad ir jame *GP* išliko kaip svarbus šaltinis.

Iš visų ankstesniųjų Daukanto veikalų tyrėjų daugiausia šaltinius aptarė Vytautas Merkys⁶, nurodydamas, kad

[p]askutiniojo savo „Pasakojimo apie veikalus lietuvių tautos senovėje“ pratarinėje jis kukliai sakosi, kad vadovavęsis Nikolajaus Karamzino „Rusijos valstybės istorija“, Johano Foigto (Voigt) „Prūsijos istorija“, Alberto Vijūko-Kojelavičiaus „Lietuvos istorija“. Matyt, šiuos veikalus Daukantas tuomet labiausiai vertino⁷.

Merkys rašo, kad Voigtą Daukantas laikė vienu iš patikimesnių autorių, jo veikalui teikė pirmenybę, nes jis rėmėsi nežinomais šaltiniais⁸. Tačiau Merkys apie *Bd* šaltinius parašė labai lakoniškai⁹, akcentuodamas, bet suklysdamas¹⁰, kuriuos naujus šaltinius ėmė naudoti *Bd*. Svarbi Merkio išvada, kad Daukantas „literatūros ir šaltinių pažinimu bei panaudojimu neatsiliko nuo daugumos Rytų Europos istorikų“¹¹.

Svarbu pastebėti, kad Monika Baár, nors specialiai apie Voigto istoriją kaip Daukantui svarbų šaltinį nerašė, tačiau akcentavo, kad Daukanto istorijai buvo svarbus Karaliaučiaus universiteto artumas. Mokslininkė neargumentuodama palaiko mintį, kad 1825 m. Daukantas lankėsi Karaliaučiuje, kur buvo saugomas kryžiuočių archyvas¹², o universiteto mokslininkai vieni pirmųjų ėmėsi tirti lyginamąją kalbotyrą. Ji pastebėjo, kad svarbiausias impulsas Daukantui buvo Peterio von Bohleno pastaba, kad lietuvių kalba – „šiaurės sanskrito (dialektas)“, ir jis rėmėsi jo argumentais bei pavyzdžiais¹³.

Šio straipsnio autorė, remdamasi atliktų tyrimų rezultatais¹⁴, siekdama patvirtinti pastebėjimą, kad Daukantui buvo svarbi Karaliaučiaus historiografinė tradicija, šia-

4 Tokią mintį paremtų Jono Jablonskio 1893 m. nuoroda, jog Daukantas susirašinėjo su „Karaliaucziaus profes. Voigt“ ([Jablonskis] 1993, 362); Zigmanto Kiaupos paminėti 5 dokumentai „iš Karaliaučiaus karališkojo slaptojo archyvo“, atsiųsti istorikui su Voigto parašais (Kiaupa 1993, 114); Daukanto raginimas Teodorui Narbutui susisiekti su Voigtu, net neabejojant, kad pastarasis padės: „Komunikuj się z P. Vogtym on Panu wiele rzeczy dostarczyc może, pros iego, ażeby on jemu przysłał tę relacyą, której kawałek umiejscił w swoim dziele, ze Mendog dla tego porzucił chrzescianstwo, że kupcy Ryscy niechcieli wrócić towarow na Dzwinnie zebra-

nych Trojnatowy Xciū Zmudzkiemu [...]“ (Griškaitė 1996, 362–363).

5 Vytautas Merkys suskaičiavo 75 nuorodas (Merkys 1991, 107), atrodo, neatkreipė dėmesio į tas, kurios pažymėtos žodžiais, pavyzdžiui, „Tas gi minavotoj vietoj“.

6 Merkys 1991, 106–109.

7 Merkys 1991, 106.

8 Plg. Merkys 1991, 107.

9 Merkys 1991, 108.

10 Žr. Bončkutė 2020, 218–219.

11 Merkys 1991, 108.

12 Baár 2010, 27.

13 Baár 2010, 148–149.

14 Bončkutė 2018, 161–196; Bončkutė 2020, 217–248.

me straipsnyje dėmesį sutelkia į Voigto veikalo nuorodas, siekdama nustatyti rėmimosi šaltinių pobūdį. *GP* nuorodų tyrimu norima nustatyti netiesioginių citatų ribas, vokiškojo šaltinio poveikį *Bd* prasmiai raiškai. Toks tyrimas gali padėti suprasti Daukanto raiškos požiūriu sudėtingas *Bd* vietas.

1. *GP NUORODŲ IR CITAVIMO POBŪDIS*. Daukantas Rygoje perskaitė *GP* ir pirmus penkis tomus (1827–1832) citavo *IZ*. Voigtas – daugiausia *IZ* cituotas autorius. Kadangi, kaip sakyta, *Bd* buvo parašyta *IZ* pagrindu, tikėtina, kad Voigto teksto liko daugiau, negu pateikta nuorodų. *IZ* pradžios VI–XI skyriai: „Budai ir apsieimi Lėtuvių ir Zemaitiū Senovie“ (*IZ* l. 25–31v), „Wiresniby ir ukės Rėda“ (*IZ* l. 31v–35), „Tykiba Lėtuviū ir Zāmaitiū“ (*IZ* l. 35–40), „Laidoiemas lawônū, arba nabasztykū. Jų stypas arba gierines“ (*IZ* l. 40–41), „Kalba“ (*IZ* l. 40v–43), „Prekiba“ (*IZ* l. 43–46v), „Apraszas Krasztū Letuviū Tautôs“ (*IZ* l. 46v–49), sudaro *Bd* pagrindą: „BUDAS. Senowęs-Lėtuviū Kalnienū ir Zāmajtiū“ (*Bd* 1–78); „TIKYBA Senowęs-Lėtuviū“ (*Bd* 79–154); „RIEDA Senowęs-Lėtuviū“ (*Bd* 155–185); „KARYBA Senowęs-Lėtuviū“ (*Bd* 186–212); „PREKYBA Senowęs-Lėtuviū“ (*Bd* 213–244); „Lėtuviū Piningaj senowie“ (*Bd* 245–252).

Karaliaučiaus universiteto profesoriaus ir archyvo direktoriaus veikalas Daukanto tekste nurodytas 20 kartų, tačiau Daukantas iš šio veikalo percitavo kitų šaltinių¹⁵. Be to, tiriant Daukanto rėmimosi šaltiniais pobūdį, buvo nustatyta, kad Daukantas, rašydamas naują veikalą, ne visada perrašydavo ankstesniajame tekste buvusias nuorodas, nors pačią mintį, šiek tiek pakeitęs raišką, palikdavo¹⁶, todėl tikėtina, jog *Bd* pirmtako teksto yra daugiau, negu atspindi nuorodos.

Daukantas nė karto pačiame *Bd* tekste neminėjo Voigto pavardės, nors kaip geras vokiečių kalbos mokovas jis žinojo net pavardės tarimą, nes laiške Teodorui Narbutui rašė „Vogt: 3ie wyszły dwa tomy Codex Diplomaticum Prusicum zawierający akta do 1333 roku przez Vogta“¹⁷. Daukantas *GP* teksto nežymėjo kabutėmis ar tipografiškai kitu šriftu, nors ir kabutes, ir kitą šriftą *Bd* vartojo. Daukantui, kaip ir daugeliui kitų to meto autorių, apskritai nebuvo būdinga konkretaus šaltinio autorių minėti sintaksinėje sakinių struktūroje¹⁸. Daugiausia jis pirmtako netiesiogiai cituojamą tekstą parafrazavo, papildė iš kitų *GP* puslapių, išnašų ar kitų šaltinių paimta medžiaga. Galima teigti, kad Daukantas *Bd* tiesiogiai *GP* necitavo nė karto, jei citata laikytume kabutėmis įformintą monologinio tipo autorinę kalbą, „kurią sudaro kieno nors kito atskiri žodžiai, mintys kito asmens, sukurto teksto ištrauka su nurodomu tos svetimos kalbos autoriumi“¹⁹. Neretai *GP* netiesiogiai pacituojamas iš eilės keliuose *Bd* sakiniuose, po paskutiniojo pateikiant nuorodą mažosiomis rai-

15 Plg. Bončkutė 2020, 230–235.

16 Plg. Bončkutė 2009, 353–377; Bončkutė 2020, 231–232.

17 Griškaitė 1996, 361.

18 Žr. daugiau apie Daukanto citavimo pobūdį: Bončkutė 2018, 166–167, 172–173.

19 Labutis 2002, 359.

dėmės su skliausteliu („a“, „b“, „c“, „d“, „e“). Štai visos 20 *Bd* nuorodų (klaidos ir apsirikimai netaisyti) į *GP*:

- a) Joh. Voigt Geschichte Preussen. Königsberg 1827. 1 B. 1. K. s. 13. (*Bd* „Pratarme“, 3);
- e) Joh. Voigt Gesch. Preuss. 1 B. 1. K. s. 13. (*Bd* „Pratarme“, 4);
- d) Voigt Gesch. Preus. B. I. K. 1. s. 14. (*Bd* 5);
- a) Joh. Voigt Gesch. Peuss. 1 B. IV K. s. 299 (*Bd* 104) ;
- c) Voigt Gesch. Preus. B IV. k. 14. (*Bd* 109);
- b) Voigt Gesch Preuss. B. 1. s. 597. (*Bd* 115);
- a) Joh. Voigt Gesch. Preus. 1. B. XI. K. s. 600. (*Bd* 130);
- a) Voigt Preus. Geschich. B. 1. s. 564. (*Bd* 144);
- c) Voigt Preussens Geschichte B. 1. c. 1. s. 28. (*Bd* 183);
- a) Joh. Voigt Geschich. Preus. 1. B. 2. k. s. 198. (*Bd* 214);
- a) Voigt Gesch. Preus. B. 1. k. 1. s. 36. (*Bd* 218);
- c) Joh. Voigt Geschichte Preussens. B. 1 k. 1 s. 89. (*Bd* 218);
- d) Joh. Voigt B. I. k. 1. s. 91. (*Bd* 218);
- b) Joh. Voigt Preus: Geschichte 1. B. k. 2. s. 196. (*Bd* 219);
- c) Joh. Voigt Geschichte Preuss. B. 1. k. 2. s. 498. (*Bd* 219);
- a) Joh. Voigt Geschichte Preuss B. 1. k. 1. 1. 107. (*Bd* 220);
- b) Joh. Voigt Geschichte Preuss. B. 1. k. 2. s. 127. (*Bd* 220);
- a) Joh. Voigt. B. 1. k. s. 51. (*Bd* 223);
- d) Joh. Voigt Gesch. Preus. 3. B. 1. k. s. 69. (*Bd* 248);
- e) Joh. Voigt Gesch. Preus. b. 2. k. s. 168. (*Bd* 249).

Kaip matyti, ne visus kartus nuorodose Daukantas rašė autoriaus vardą ar jo santrumpą, bet visada – pavardę. Pirmą kartą nurodė ne tik pavadinimą, bet ir leidimo metus, vietą. Kitose nuorodose pavadinimą trumpino, du kartus sukeitė pavadinimo pirmųjų žodžių tvarką, du kartus parašė tik autorių. Daukantas nurodė, jog rėmėsi tik pirmuoju, trečiuoju ir ketvirtuoju tomu. Tačiau jis, kaip bus matyti, naudojo daugiau pirmtako teksto. Neretai suklydo nurodydamas tomus, skyrius, puslapius. Tyrėjui daugiausia abejonių kyla dėl Daukanto netiesioginės *GP* citatos pradžios. Kuomet Daukantas iš Voigto paimtą tekstą laisvai pasakoja, parafrazuoja keliuose sakiniuose ar net puslapiuose, nelengva tyrėjui pajusti autoriaus intenciją: ar nuoroda susijusi tik su tuo sakiniu, po kurio padėtas jos ženklas, ar ji apima daugiau sakinių. Kiekvienu atveju buvo tikrinama su originalu ir mėginama nustatyti citatos apimtį. Pastebėtina, jog Voigtas savo veikale nevengė pasikartojimų, todėl ta pati informacija kartais aptinkama ne vienoje vietoje, ir kai Daukantas, dažniausiai labai laisvai perteikdamas originalo tekstą, puslapį nurodo klaidingai, sunku pasakyti, iš kur tiksliai mintis paimta²⁰.

2. *BD PRATARMĖS ŠALTINIAI*. Kiekvienoje knygoje esanti pratarmė ar įvadas yra raktas teksto iškodavimui. Daukantas visuose savo leidiniuose dėjo pratarmes,

²⁰ *Bd*, kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, daug korektūros klaidų. Manytina, jog ne

visos yra autorinės, nemažai jų atsirado rinkėjui nesupratus teksto.

ji yra ir *Bd*. Čia autorius paaiškina veikalo sumanymą, tikslą, polemizuoja su pirm-takais, užbėgdamas už akių savo būsimiems kritikams, pasiteisina dėl nepasiektų uždavinių ir pan.

Pirmąsias dvi nuorodas į *GP* randame *Bd* pratarinėje: „Joh. Voigt Geschichte Preussen. Königsberg 1827. 1 B. 1. K. s. 13“ (*Bd* „Pratarinė“, 3); „Joh. Voigt Gesch. Preuss. 1 B. 1. K. s 13“ (*Bd* „Pratarinė“, 4)²¹. Kaip matyti, abu kartus nurodytas šaltinio pirmojo tomo 13 puslapis. Pasigilinus į kitas *Bd* pratarinės vietas matyti, kad Daukantas Voigto tekstu pasinaudojo daugiau. Išskyrus netiesioginę citatą iš Peterio von Bohleno (1796–1840) straipsnio²² „Ueber die Verwandtschaft zwischen Lithauifchen und Sanskritsprache“ (1828), paskelbto 1830 m. rinktinėje *Historische und literarische Abhandlungen der königlichen deutschen Gesellschaft zu Königsberg*²³, kiti keturi šaltiniai buvo nurodyti iš Voigto veikalo. Tad iš septynių pratarinės nuorodų tik viena nesujusi su *GP*, ir tai rodo, koks svarbus šis darbas išliko Daukantui.

Skaitant Voigto pratarinę (*GP* I V–XII), galima pajusti autoriaus meilę kraštui, o vaizdinių ir raiškos požiūriu – Johanno Gottfriedo Herderio *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit* (1784–1791) įtaką. Voigtas šį savo darbą paskiria tėvynei („Dem Vaterlande dieses Werk gewidmet!“), kuriai, kaip jis sako, iš meilės ir atsidėkodamas įteikia tai, ką seniai buvo pažadėjęs (*GP* I III). Voigtas rašo, kad puikus ir kilnus yra sumanymas parašyti tautos istoriją, ištirti seniausius laikus, kurie glūdi tamsumoje, kad būtų galima nustatyti tautos savimonės pėdsakus ir žygius šioje žemėje bei žmonių dvasios išsivystymo lygį, jų gyvenimo formas ir santykius; kokį poveikį tautos dvasios plėtotė padarė kraštui, kaip vyko žmogaus dvasios ir kraštovaizdžio sąveika, kuriuo būdu dvasinis žmonių gyvenimas įgijo vis įvairesnes formas, kokias idėjas, nuomones ir įsitikinimus perteikė dieviškuosiuose ir žmogiškuosiuose dalykuose, tikėjime, religinėse apeigose²⁴.

Daukantas *Bd* pratarinėje (*Bd* „Pratarinė“, 1–9) rėmėsi ne tik Voigto pratarine, bet ir *GP* pirmosios dalies skyriais: „Preuffens Urzeit“, „Preuffens Boden=Bildung“, „Die Nehrungen und Haffe“²⁵ (*GP* I 1–14). Būtent čia yra aprašoma krašto, kuris prieš tūkstantmečius plytėjo kaip vandenynas nuo Karpatų kalnų, Juodosios jūros²⁶. Daukantas pratarinėje pirmiausia trumpai aptaria istorijos tyrimo galimybę Žemės istorijos kontekste, aprašo *Žemaičių pašalį*, o pabaigoje išsikelia uždavinius. Žemaitijos proistorės vaizdas piešiamas remiantis Voigto minėtų skyrių apie Prūsijos žemės istoriją aprašymu²⁷.

21 Čia ir kitose citatose išlaikoma originalo rašyba ir skyryba, taip pat paliekamos klaidos.

22 Būtent šio straipsnio svarbą pabrėžė Baár (Baár 2010, 148–149).

23 Bohlen 1830, 111–140.

24 Pivoras kiek kitais žodžiais tą patį turinį perskaito Daukanto *Bd*, plg. Pivoras 2019, 72–92.

25 Pavadinimai pateikiami ne iš turinio, bet iš tekste pateiktų. Jie nesutampa.

26 Plg. Moreno Bonda, nelyginęs su Voigto *GP*, pateikia šaltinius, kurie nė karto *Bd* necituojami: Bonda 2018, 26–28.

27 Skaitydami atpažįstame Johanno Gottfriedo Herderio (1744–1803) įtaką, tačiau atskiras tyrimas parodytų, ką Daukantas perėmė tiesiogiai iš kiekvieno.

Iš dviejų *Bd* pratarmėje esančių nuorodų į Voigto *GP* nė viena nepažymėta kabutėmis, todėl 1 lentelėje pateikiamas paskutinis *Bd* sakinytis, po kurio padėta nuoroda, ir originalo panašaus turinio vieta:

<i>GP I</i>	<i>Bd</i> „Pratarme“
[1] Diefes find im Allgemeinen die Haupterscheinungen, welche der Behauptung zur Stütze und zum Beweise dienen, daß Preuffen einft von einer großen Waffermaffe bedeckt und das gefamnte jetzt zu Tage liegende Land das einftige Bette der Meeresthuthen gewefen fey (<i>GP I</i> 13).	[1] Tejpat yra senowęs rasztusi iraszyta, iog ir Ziamajtiū wissós paszalys szen-[den] Kórszó, Ziamajtejs ir Parusejs wadinamas, newén lig Kauno ir žalosęs gírres: bet lig pat Karpatų kalnu buwęs kanakadós juró aptekęs, kóri jura buwusi sósikšzósí só uksini arba joudouji juró Letuwos tyrusi szenden padaliji wadinamusí. a) a) Joh. Voigt Geschichte Preussen. Königsbergo 1827. 1 B. 1. K. s. 13. (<i>Bd</i> „Pratarme“, 3).
[2] Ueberall haben ferner jene Ströme zwischen dem feften Lande, aus welchem sie kommen, und jenen aufgehäuften Dünen große Wafferbehältnisse, Binnen=Seen oder Haffe gebildet, die ihre Waffermaffen zunächft aufnehmen und zugleich die Kraft brechen, die sonft in unmittelbarer Wirkung mit dem Gewässer der See stand. [...] Nur das scheint unbefreitbar, daß damals eine Menge ganz anderer Gattungen von Thieren, Bäumen und Pflanzen aus dem neuen Boden ihre Nahrung gewannen, die jetzt nicht mehr vorhanden find und nur noch einzelne Spuren ihres einftigen Dafeyns hinterlassen haben (<i>GP I</i> 12–13).	[2] Pates bałas ir wersmes Ziamajtiuse 15 ir 16 amziouje, minawojemas nu rasztiniku, rodos tou patwirtinti, jog stajgo juraj nusekos, kajp wirsziaus minawojau, paliko juros doubles pilnas undens, korios didelėj gilomis ir platiomis budamas neiszdziuwo; to tarpó ju tarpusi ant nubrindusi ziamí girres sóanguses tas juros doubés nu saules ir wieju ózklieste ir tejp paliko jau ezerais jau wermiemis ir balomis. e) e) Joh. Voigt Gesch. Preuss. 1 B. 1. K. s 13. (<i>Bd</i> „Pratarme“, 4).

1 lentelė. Voigto *GP* citatos *Bd* pratarmėje

Palyginę pirmosios citatos abu tekstus, pastebėsime daugiau skirtumų negu panašumų. Daukanto *Bd* Prūsijos kraštovaizdžio susidarymas aprašytas kaip Žemaitijos, o Prūsija paminėta kaip Pajūrio krašto dalis. Karpatų kalnai *GP* minimi ankstesniuose puslapiuose (*GP I* 5–6), kur gana ilgai ir vaizdingai aprašomas prieš tūkstantmečius šiose žemėse buvęs vandenynas („Waffermaffe“), kurio masės jėga iš Pietų ir Šiaurės Vakarų viena su kita susidurdamos suformavo Kuršių neriją, o vandeniui nuslūgus paliko upės, užaugo medžiai, augalai, atsirado gyvūnai, kurie po daugelio amžių bepaliko tik pėdsakus buvusios gyvybės. Lyginant pirmosios citatos tekstą su

originalu, matyti, kad junginys „Waffermaffe bedeckt“ išverstas „juró aptekęs“. *GP* tekstas yra perdirbtas, nors genetinis ryšys su pirmtaku išlieka.

Antroji *Bd* citata, kaip ir pirmoji, sudėta iš skirtingų *GP* teksto vietų. *GP* rašoma, kad vėliau tarp tvirtos žemės visur iš vandenyno susidarė upės, o sustumtos kopos tapo puikūs vandens indai, kur susiformavo ežerai, kurie pirmiausia sugėrė vandeni ir tuo pačiu metu sumažino vandenų jėgą. Daukantas pirmtako mintį papildė vietiniais šaltiniais ir parašė, kad dar XV–XVI a. minimos *balos ir versmės patvirtina*, jog šiame krašte kažkada buvo jūra, kuriai nusekus susiformavo daug ežerų. Daukantas surado adekvačių atitikmenų: „Ströme“ → „wersmes“; „große Wafferbehált-niffe“ → „juros doubles pīmas undens“; „3wifchen dem festen Lande“ → „ąnt nu-brindusi žiamī“. *GP* detaliau aprašytą nusausesjusios žemės vaizdą – „eine Menge ganz anderer Gattungen von Thieren, Bäumen und Pflanzen aus dem neuen Boden ihre Nahrung gewannen“ – išvertė trumpai „gīrres sóanguses [taip originale]“. Galima pastebėti, kad *GP* teikė Daukantui su jūra susijusių vaizdinių raišką. *GP* pabrėžta jūros svarba prūsų ir lietuvių gyvenimui turėjo Daukantui poveikio. Remdamasis *GP*, jis sukūrė Lietuvos kaip jūrų valstybės vaizdinį.

Voigto minties apie gausybę gyvūnų ir medžių bei augalų atsiradimą naujame dirvožemyje ir jų pėdsakus jame Daukantas nepamiršo ir toliau *Bd* pirmojoje dalyje, trumpai aptaręs lietuvių tautos prasenovę, kokiais vardais buvo vadinami ir kur gyveno, aprašė senovės Lietuvos girias, *nuo įkūrimo pasaulio nekušintas*, remdamasis pirmtako teksto herderiška idėja, kad ir gamtoje istorija yra užfiksuota. Žinoma, įtaigų aprašymą (*Bd* 12–19) padėjo sukurti išlikę vaikystės atsiminimai.

Buvo minėta, kad keturios *Bd* pratarmės nuorodos yra perimtos iš *GP*. Jos pateiktos 2 lentelėje.

<i>GP I</i>	<i>Bd</i> „Pratarne“
[3] Vergl. Bock's Naturgefchichte von Preuffen, B. II. S. 425 ff. <i>Pisanski</i> Comment. de montibus regni Prussiae notabilioribus §. 3. p. 5. „Occurrunt, fagt diefer, frequenter concharum, ostrearum cornuumque Ammonis ingentes acervi. <i>Helwing</i> Lithographia Angerburgica, p. 67 seq. (<i>GP I</i> 4).	[3] Pizanski Commentatio de montibus regni Prussiae notabilioribus § 3 p. 5... ocarunt frequenter concharum, ostrearum cornnumque am monis ingentes aieroi (<i>Bd</i> „Pratar-me“, 3).
[4] Vergl. was Bock in feiner Naturgefchichte von Preuffens, B. II. S. 332–336 über die Steinlagen fagt. [...] (<i>GP I</i> 5).	[4] Bock's naturgeschichte von Prussen. B. II. s. 332.337 (<i>Bd</i> „Pratarne“, 4).
[5] Der alte Henneberger in f. Landtafel, S. 5 und Hartknoch, in Alt- und Neu. Preuff. S. 11 geben 2037 Seen als einft in Preuffen vorhanden an (<i>GP I</i> 10).	[5] 1, Henerberger, in s. Landtafel. s. 5. – 2, Hortnoch, in Alt- und Neu-Preuss, s. 11 (<i>Bd</i> „Pratarne“, 4).

2 lentelė. *Bd* pratarmės šaltinių nuorodos, perimtos iš Voigto *GP*

Voigtas, pateikdamas įrodymus, kad kažkada Prūsija buvo didžiulio vandenyno dugnas, rėmėsi Friedricho Samuelio Bocko²⁸, Georgo Christopho Pisanskio, Georgo Andreaso Helwingo darbais. Daukantas, rašydamas apie tą patį, bet pridėdamas iš kitos teksto vietos paimtą informaciją, paliko nuorodą į Pisanskio veikalą (žr. 2 lentelę, [3] citatą), bet suklydo jam priskirdamas lotynišką sakinį iš Helwingo knygos. T. y. Daukantas Pisanskiui priskyrė ne jo mintis. 3 lentelėje pateikta ši Voigto išnaša, kurioje autorius, remdamasis Bocko, Pisanskio, Helwingo darbais, nurodo, kad daugybė fosilijų, čia ir ten didžiuliais kiekiais aptinkamų po visas šalies dalis, įrodo, jog kažkada čia būta vandenyno. Daukantas sutrumpino *GP* tekstą, jį papildė informacija iš kitos išnašos ir parašė „par 300 korpiū“ virš jūros lygio randamų „jurinių varlakausių i akmīni pawirtusių“:

<i>GP I</i>	<i>Bd „Pratarne“</i>
[6] Dahin deuten nāmlich erftens íchon die in Preuffen fo áußerft zahlreich vorhandenen Verfteinerungen von Schalthieren, Seegefchöpfen und den vielfáltigen andern Erzeugniffen des Meeres, die durch alle Theile des Landes, hie und da in bewunderungswürdiger Menge, zerftret liegen. 1) 1) Vergl. Bock's Naturgefchichte von Preuffen, B. II. S. 425 ff. <i>Pisanski</i> Comment. de montibus regni Prussiae notabilioribus §. 3. p. 5. „Occurunt, fagt diefer, frequenter concharum, ostrearum cornuumque Ammonis <i>ingentes acervi</i> . <i>Helwing</i> Lithographia Angerburgica, p. 67 seq. (<i>GP I 4</i>).	[6] Tòkę businą jūros tamī krasztī wįjna stįgawo daugybe jurinių warlakausių i akmīni pawirtusių wissór rądamų: beje ant kalwomis par 300 korpiū auksztesniomis óz jūros parwįrsziu. b) b, Pizanski Commentatio de montibus regni Prussiae notabilioribus § 3 p. 5... ocacrunť frequenter concharum, ostrearum cornuumque ammonis ingentes aieroi (<i>Bd „Pratarne“</i> , 3).

3 lentelė. *GP* šaltinio percitavimas *Bd* pratarinėje

Daukantas informaciją apie radinius aukštumose paėmė iš *GP* išnašoje pateiktų duomenų:

So findet man felbít auf einer der hõchften Hõhen von Preuffen, auf der Spitze des Galtgarben in Samland, in einer Hõhe von 370 bis 380 Fuß über des Meeresfláche eine Menge von Mufchelkalkfteinen mit vielen verfteinerten Schalthieren; vergleichen auch in der gebirgigen Gegend von Angerburg. Vergl. Beitráge zur Kunde Preuffens, B. IV. S. 122. *Helwing* 1. c. p. 58 seq. Bock a. a. O. B. I. S. 410 (*GP I 4*).

Iš šios išnašos Daukantas paėmė informaciją apie kalno aukštį, bet nepridėjo *GP* pateiktų trijų šaltinių metrikos – straipsnių rinkinio *Beitráge zur Kunde Preußens* (1821)²⁹, Helwingo ir Bocko darbų. Pagal Daukanto nuorodą atrodytų, jog Pisanskis pateikė kalno aukštį ir jam priklauso lotyniškas (*Bd* su klaidomis išspausdintas) sakinytis.

²⁸ Moreno Bonda mano, kad Daukantas „cituoja Friedricho Samuelio Bocko *Naturgeschichte*“ (Bonda 2018, 26).

²⁹ P. 122–137 yra Karlo Peterio Andreaso Faberio (1773–1853), Karaliaučiaus archyvaro ir istoriko, straipsnis apie Galtgarbių piliakalnį (Faber 1821, 122–137).

Kitoje pratarmės vietoje Daukantas vėl rėmėsi *GP* tekstu, bet to nenurodė. Pateikė iš *GP* perimtą Bocko darbo nuorodą, manydama, kad netiesiogiai pacitavo jo tekstą, nors iš tiesų ten Voigto mintys, kurias siūlo palyginti su Bocko veikale esančiais empiriniais duomenimis, iliustruojančiais konkrečias krašto vietas, kuriose randa nevietinės kilmės uolienų:

<i>GP I</i>	<i>Bd „Pratarme“</i>
<p>[7] Ein anderes wichtiges Zeugniß für die Annahme, daß Preuffens Boden einft von großen Wafferfrömungen überzogen worden ift, find ohne Zweifel die Reihenlagen von großen Felstrümmern und mächtigen Steinmassen, die in verchiedenen Theilen des fonft ganz felfenleeren Landes gefunden werden. Ihre Beschaffenheit fowohl, als die ganz eigenthümliche Richtung ihrer Lage, hat von jeher die Aufmerksamkeit forfchender Kenner ange-regt, und jene wie diese haben die Meinung erzeugt, daß nur die Gewalt der mächtigften Wafferfrömungen diese Felsmassen von einer entfernten Urheimat habe hinweg wälzen, an ihren Ecken fo stark abrunden und bald mehr bald weniger durch langes Fort-schieben abglätten können; daß aber jene Urheimat auch wohl kaum eine andere feyn könne, als die füdlichen Urgebirge der Karpathen, von welchen sie durch irgend ein Naturereigniß losgeriffen, durch starke Wafferfrömungen, vielleicht in tausendjähri-ger Arbeit nach Norden hinab fortgetrieben feyn möchten. Hiefür fpricht vorzüglich die wichtige Erfcheinung, daß diese Steinfamilien fämmtlich in der Richtung gegen die See zu gelagert find, eine Richtung, die nur als die Wirkung einer von Süden nach Norden in Bewegung gewefenen Kraft zu erklären ift 2).</p> <p>2) Vergl. was Bock in feiner Naturgefchichte von Preuffens, B. II. S. 332–336 über die Steinlagen fagt. Es befinden sich folche Felsmassen „hinter Taplaken, auf dem Wege zwifchen Tapiau und Pogauen bei Wilkinen, in Steinbeck, um den Pilßenkrug auf der Straße nach Wehlau im Sorquittifchen Kirchspiele, bei Trutenau, Mülfen und Schaken, in der Gegend um Bartenftein, beim Dorfe Grobeck gegen Schwez zu, auch nahe bei Königsberg in einer kleinen Entfernung vom Pregel.“ (<i>GP I</i> 5–6).</p>	<p>[7] Antra, rodo tou, skiltys oulos nuskituses nu tū kašnū, toie dalie Ziamajtiū, kórę senowie Parusió, szenden Parusais arba Prusajs wadén: kórios regémaj yra buwuses po jurą wadałojemas nu smiltiū nudituses į jurą pasóktas par 10 miliū nu szios dįjnos Zámajtiū pajuriū ligmiesī ant smiltiemis szenden dar gólentes, kad tó tarpó wissamī Zámajtiū paszalie akmiñnio grunto niekamī niera rądamo, nu ko gał sprįstī, iog tįj oulos sklinbej, stajgó nusekąnt juraj, yra tįnaj palikī; bet kadó tas yra nutikęs, to niewens nežino. c)</p> <p>c) Bock’s naturge-schichte von Prussen. B. II. s. 332.337 (<i>Bd „Pratarme“, 3</i>).</p>

4 lentelė. Voigto tekstas, kurį Daukantas nurodo kaip Bocko

Palyginę 4 lentelėje pateiktus *GP* ir *BD* fragmentus matome, kad Daukantas yra lakoniškesnis, jis nekartojo, kitaip negu jo pirmtakas, informacijos, kurią jau anksčiau pasakė. Antai pirmojoje citatoje pastebime, kad Daukantas anksčiau buvo parašęs, jog visas kraštas iki „Karpātų kašn [taip originale] buwęs kanakadōs juró aptekęs“, todėl šios informacijos nekartojo. Galima pastebėti, kad jis surado trumpesnius, adek-

vačius atitikmenis, pvz.: „Felstrümmern und mächtigen Steinmassen“ → „skiltys oušos“ ir sinonimiškai „oušos sklinbej“³⁰; „daß nur die Gewalt der mächtigsten Wasserströmungen diese Felsmassen von einer entfernten Urheimat habe hinweg wälzen, an ihren Ecken so stark abrunden und bald mehr bald weniger durch langes Fortschieben abglätten können“ → „kórios regémaj yra buwuses po jurą wadałojemas nu smiltiū nudīluses i jurą pasóktas“; „diese Felsmassen“ → „akmīnīnio grunto“; „vielleicht in tausendjähriger Arbeit“ → „bet kadó tas yra nutīkęs, to nīewens nežīno“. Iš kito šaltinio puslapio Daukantas prirašė: „par 10 miliū nu szios dījnos Zámajtiū pajuriū ligmiesī ant smiltiemis szenden dar gólentes“ ← „in Preuffens fūdlichen Theilen fehr bedeutende Sandgegenden und die und da felbst eigentliche Sandfteppen von meilenweiter Ausdehnung zu finden find“ (GP I 6).

Tad antroji Daukanto pateikta nuoroda į Bocko tekstą iš tikrųjų paimta iš GP.

Aptarę dvi GP citatas bei Bocko, Faberio, Helwingo, Pisanskio darbų percitavimą, turime paminėti dar dvi perimtas nuorodas. Tiriant Daukanto šaltinius, pastebėta, kad jis, kaip ir pats Voigtas, senesnius, sunkiau įsigyjamus pateikė iš antrinių šaltinių. Ypač tos nuorodos, kurios GP yra su dviem ar trimis šaltiniais, kurių aprašas Bd sutampa (kartais suklysta nurodant skaičius ir kt.), laikytinos antrinių šaltinių percitavimu. Manytina, kad Bd pratarmėje nuorodos į Casparo Hennebergerio ir Kristupo Hartknocho darbus yra tik perrašytos:

GP I	Bd „Pratarme“
[8] – was viel zur Befähigung dieser ganzen Anfsicht von Preuffens Boden=Bildung beiträgt – das verhältnißmäßig nicht große Land war noch in später Zeit von solchen Seen so außerordentlich angefüllt, daß ihre Anzahl über zweitaufend ftieg 1) [...] 1) Der alte Henneberger, in f. Landtafel, S. 5 und Hartknoch, in Alt- und Neu. Preuff. S. 11 geben 2037 Seen als einft in Preuffen vorhanden an. (GP I 10).	[8] Tretè, tou buwimą juros tamī kraszī dar patwīrtin dīde daugybe ežerū buwusiū senowie wīssamī Zámajtiū paszalie: nesgi pātys Wokitej atėjusis ī Zámajtiū kraszā pradio 13 amžiaus rado patemī Parusie 2037 ežerus d) [...] d) 1, Henerberger in s. Landtafel. s. 5. – 2, Hortnoch, in Alt- und Neu-Preuss. s. 11 (Bd „Pratarme“, 4).

5 lentelė. Bd pratarmėje iš GP percituoti Hennebergerio ir Hartknocho veikalai

5 lentelė rodo, jog Daukantas dalį informacijos paėmė iš GP išnašos, t. y. Voigto tekste rašoma, jog Prūsijoje buvo *apie du tūkstančius ežerų*, o išnašoje – „2037“. Daukantui šį kartą atrodė svarbu nurodyti tikslų ežerų skaičių, kurį paėmė iš GP išnašos. Beje, Daukantas Hartknocho knygą turėjo, tačiau gali būti, kad ją įsigijo vėliau, be to, šaltinių perrašymas iš autoritetingo veikalo spartino darbą. Daukantui buvo svar-

³⁰ Plg. „Otto Martinus Torellis (1828–1900), sutvarkęs ir papildęs pirmtakų darbus apie okeanografiją, Švedijos geologinę istoriją ir ledynų raidos teoriją, apie kurią

Daukantas užsimena rašydamas, kad „uolos sklimbius [gabalus] [...] tenai palikė“ (Bonda 2018, 28).

bu parodyti, kad Prūsijos ir Žemaitijos, Lietuvos istorija randama senuose šaltiniuose, ir nesvarbu, ar jis visus juos *de visu* matė.

Apibendrinant *Bd* pratarmėje esančias nuorodas, susijusias su Voigto tekstu, galima pasakyti, kad tai – Karaliaučiaus mokslininkų, universiteto absolventų arba šio krašto gyventojų darbai. Iš Voigto percituota: Hennebergerio (Caspar Henneberger, Hennenberg, Henneberg, 1529–1600) *Große Landtafel von Preuffen* (1595)³¹ ir Hartknocho (1644–1687) dviejų dalių *Alt- und Neues Preuffen Oder Preuffischer Hiftorien* (1684)³², Bocko *Verfuch einer kurzen Naturgeschichte des Preußischen Bernsteins und einer neuen wahrscheinlichen Erklärung seines Ursprungs* (1767), Pisanskio *Commentatio geographica de montibus regni Prussiae notabilioribus* (1769). Trumpai primintina, kad Hennebergeris 1554 m. baigė Karaliaučiaus universitetą, gerai mokėjo lietuvių kalbą ir ja sakė pamokslus vietos lietuviams. Hartknochas nuo 1662 m. studijavo Karaliaučiaus universitete, kurį laiką dirbo namų mokytoju Kaune, 1665 m. ar 1666–1667 m. buvo Vilniaus evangelikų liuteronų mokyklos rektorius. Helwingas (1666–1748) – Angerburgo liuteronų kunigo sūnus, buvo vadinamas Prūsijos Plinijumi, parašė *Lithographia Angerburgica* (1717, 1720). Bockas (1716–1785) – Karaliaučiaus chirurgo sūnus, studijavo gimtojo miesto universitete ir Halėje, grįžęs dirbo universiteto bibliotekoje. Pisanskis (1725–1790) – pirmos prūsų literatūros istorijos autorius, Vokiečių draugijos (vok. *Teutsche Gesellschaft*, 1743 m.) Karaliaučiuje narys, kurioje „buvo besidominčių prūsistika bei lituanistika ir vėliau parengusių reikšmingų darbų šiomis temomis“³³. Narių darbuose atsispindi meilė kraštui, kurio istoriją aprašydami pavartojo daug vietinės kilmės pavadinimų ir įvairių lietuviškų žodžių.

3. *GP* CITATOS KITUOSE *Bd* SKYRIUOSE. Šioje straipsnio dalyje iš eilės aptarsime likusias 18 nuorodų į *GP* ir pabandysime jas patikslinti, nustatyti originalo tekstą. Pirmame skyriuje „BUDAS. Senowęs-Lėtuwiū Kalnienū ir Zámajtiū“ (*Bd* 1–78) yra ilgokas sakiny su nuoroda „Voigt Gesch. Preus. B. I. K. 1. s. 14“:

Regiejom iki szioł kôkéjs wardajs Grekonys wadino Lėtuwius pįjtīnie jiszejtie gywenantius, dabar wejziesem wiel kôkéjs wardajs kīfi prarszalejtej [taip originale] wadīno Lėtuwius gywenantius sziaurīnie jiszejtie, par kórę tekieję uppys: Daugawa, Nemons, Pragaras ir Isla, ape kóri krasztą ir jô gywentoius Grekonys bufinaj nieka nežīnoję: nesgi Abderos ukīniks Ekateós wenmôkslis Aleksendras dīdiojo pasakodamas apę sziaurę sako: „ejtant i sziaurę yra kalnaj Arkīnejs wadinamis īsz kóriū dīdeles uppys i sziaurę tek, kame essanti tauta Germarej“ d) rasi Gīronaj o ajszkiaus sakant gīrres mares ne tauta (*Bd* 5).

Tačiau nurodytame puslapyje panašios informacijos nerandame. Panašų sakinį aptinkame Joachimo Lelevelio *Pythéas de Marseille et la géographie de son temps* (1836)³⁴. Ši knyga *Bd* yra cituojama. Joje rašoma *de montagnes Arciniennes*³⁵ ir istorikas Hekatejas iš Abderos nurodomas kaip Aristotelio bendramokslis: „Au nombre des écrivains

31 Hennenberger 1595.

32 Hartknoch 1684.

33 Citavičiūtė 2008, 277–278.

34 Daukantas nurodo „1838“ leidimo metus (*Bd* 26).

35 Lelevel 1836, 41.

de l'école aristotélique, je compterai Hécatee d'Abdère, condisciple d'Alexandre-le-Grand" („Aristoteliečių mokyklos rašytojams priskirsiu Aleksandro Makedoniečio bendramokslį Hecataeusa iš Abderos")³⁶.

Iš *GP*, bet kito puslapio, negu pateikta nuorofoje, paimta „kame essanti tauta Germanej" ← „Dort wohnen die Guttonen, ein Germanifches Volk, an einer durch das eindringende Meer [...]“ (*GP I 19*). Matome, jog Daukantas nemini *gutony*, o „Germanifches“ keičia į „Germarej“ ir paaiškina „ajszkiaus sakant gĩrres mares ne tauta“.

Daugiau šiame skyriuje nuorodų į *GP* nėra. Bet svarbu pasakyti, kad Daukantas medžiagą išdėstė kaip *GP I* dešimtame skyriuje „Der Preussen häufliches und gefelliges Leben“ (*GP I 542–573*). Straipsnio apimtis neleidžia aptarti, koku laipsniu Daukantas Voigto tekstu pasirėmė, bet, pavyzdžiui, apie jaunamartės atvežimą į vyro namus papasakojo remdamasis *GP I* (*GP I 555–556*); perėmė mintį, jog reikia aptarti senovės lietuvių paros laiko (*GP I 562–563*) ir metų laikų (*GP I 563*) pavadinimus ir kt. Voigtas, rašydamas apie prūsų apavą, pacitavo dvi Ovidijaus eilutes. Daukantas, matyt, susidomėjęs šia informacija, Ovidijaus tekstą susirado ir savo žodžius „idant paskou tãnki barsdas wieputĩnejs sósĩsókosi ãnt žãndais nióksofum“ parėmė visa strofa:

a) Pellibus et laxis arcent male prigora braccis, || Oraque sunt longis horrida tecta comis || In paucis remanent Grajae vestigia linguae || Haec quoque jam Getico barbara facta sono. Ovidius Tristia L. V. XII. (*Bd 34*) ← Ovid fagt von den Gothen: Pellibus et sutis arcent male frigora braccis. Die Litthauifche Fußbekleidung kommt der altpreuffifchen wohl am ãnlichften. [...] (*GP I 549*).

Tad Daukantas iš Voigto paėmė atskiras teksto vietas, kurių nuorodų nepateikė. Kai kurių šaltinių nuorodas perrašė. Tačiau pastebėta, kad kartais Voigto cituotus šaltinius susirasdavo ir pacituodavo plačiau, panaudodavo savo minčių argumentacijai, bet kiek kitaip nei pirmtakas. Galima teigti, kad Voigto tekstas ir jo išnašose esantys gausūs paaiškinimai žadino Daukanto kūrybingumą; jis pirmtako tekstu nesirėmė mechaniškai, bet laikydamasis koncepcijos reprezentuoti lietuvių tautos kultūros istoriją; Voigto tekstą keitė remdamasis lietuvių kalbos ir tautosakos ar savo gyvenimiškos patirties duomenimis.

Kitas penkias nuorodas į *GP* randame skyriuje „TIKYBA Senowęs-Lėtuwiũ“ (*Bd 79–154*). Daukantas pažymi, kad remiasi ir pirmojo, ir ketvirtojo tomo tekstu. Struktūros ir medžiagos išdėstymas sutampa su *GP* pirmojo tomo XI skyriaus (*GP 574–616*) turiniu. Šiame skyriuje rašoma apie religijos atsiradimą, dangaus šviesulių sudievinimą, perkūnijos kaip didžiausios jėgos garbinimą; aptariamas prūsų Perkūnas, Patrimpas, Pikulas (plg. „Perunas wĩdorie, Trimpa kajrioie, o Pykulys [...]“, *Bd 105*), rašoma apie žemesniuosius dievus, šventvietes, šventuosius miškus bei kalnus, medžius, akmenis, šaltinius ir kt.

Pirmoji nuoroda („Joh. Voigt Gesch. Peuss. 1 B. IV K. s 299“) yra po teksto (*Bd 104*) apie *žinyčių Rusnės saloje*:

³⁶ Lelewel 1836, 45.

Wijnog ilgajniu norys wenge nu praszalejtū, kajp wīrsziaus mīnawojau, bet bendraudamījs, īr bicziólaudamījs abgudo jū apsiejīmais īr jau deszintamiję ąmzióuie Zámajtiū žinicze sało Rusnie a) yra dīdej garsi i kóre saka, krikscionū kónegas wījnoulektamī ąmzióie gywenós, twīuo [taip originale] swietas nu wissū krasztū teraufijs īr jautofijs sawo rekalušī ne wen netikielej īr pagonys; bet īr patys kristionys Grekonys, beje: Gudaj īr Biskaje (*Bd* 103–104).

GP I 299 puslapyje prasideda poskyris „Namen des Landes Preuffen“, kur pateikiama prūsų pavadinimo kilmė, minima, kad lenkai šiaurinius kaimynus vadino „Po-Ruffen“, t. y. „die an den Ruffen“ (*GP I* 305). Tad priminimas, kad lietuviai „abgudo“, gali būti *GP I* 299 parafrazė, nes tuo metu kaimynai buvo *Ruffen*. Nors toliau matysime, kad Daukantas Prūsijos pavadinimą siejo su garsia Rusnės šventykla, į kurią likimo sužinoti, kaip matyti iš citatos, vykdavo ir kitų kraštų gyventojai.

Tačiau, kaip matyti iš *Bd* citatos, nuorodos ženklas padėtas iš karto po žodžio „Rusnie“. Voigtas, rašydamas apie seniausią šventyklą, sako, kad galbūt siekdami skirtingas tautos dalis („Vólker=Theile“) sujungti jie įkūrė šventovę Romovę (*GP I* 159). Bet autorius nežino, ar tai buvo visai tautai („gefammte Volk“ *GP I* 160), ar galbūt kiekvienas kraštas turėjo savo Romovę ir atskirą Krivį (*Griwe*). Voigtas pateikė kronikininkų tekstų pavyzdžių, kurie rodytų, kad Romovę ne vienas kraštas turėjo (*GP I* 160)³⁷. Voigtas tik akcentavo, kad prūsai turėjo vieną (*GP I* 161). Taip pat antrame priede Voigtas aptarė Romovę Žemaitijoje („Das alte Romowe in Samland“), jos pavadinimo kilmę bei variantus įvairiuose šaltiniuose (*GP I* 640–649).

Pasitelkus *IZ* (l. 3v įklia) matyti, kad Daukantas, remdamasis 1817 m. Teodoro Narbuto straipsniu leidinyje „Tygodnik Wileński“, rašo, jog X ir XI a. šaltiniai rodo, kad seniausia žinyčia buvo Rusnės³⁸, kur lankėsi ispanai, graikai. Toliau *IZ* ši informacija pakartojama 117 puslapyje ir nurodomas šaltinis „Adamus Bremensis p. 50“. Tad Daukantas *Bd* nekeitė anksčiau susiformavusio požiūrio, jog pirmoji šventykla buvo Rusnės saloje.

Daukantas, aprašydamas Žemaitijos šventvietes, rėmėsi *GP* ketvirto (1830) tomo 14 skyriaus tekstu, bet nepateikė puslapio („Voigt Gesch. Preus. B IV. k. 14“). Atrodo, Daukantas performulavo mintį iš *GP IV* 12–13:

Tokiū wjītū daug dar buo, kóriosī Dījwaj szietrusī stowieię īr szwęnta ugnīs ąnt garbies jū buo kurīnama, tarp žīnomujū szenden tos buo: Zámajtiūsī, wjīna Rósenī wadīnama szwentoie girrie, to patio wjīto, kórioie szenden Rasejniū pīle yra, nu kórios Rasejnei īr wardą sawą gawo. c) (*Bd* 108–109) ← Dort zwischen den Flúffen Naweze und Dobeſe lag eine heilige Infel Romowe, nachmals Romayn=Werder genannt, bedeckt mit einem heilige Walde, befchútzt durch die erwáhnte Burg und rings umwehrt durch ftarckgefchlagene Hagen, mit denen im jenen Gebieten nach allen Seiten hin die Gránzen umzogen waren (*GP IV* 12–13).

³⁷ Apie Romovės pavadinimą žr. Kregždys 2011, 158–180.

³⁸ Plg. „w poganskicy dawnych Prussow boz-nicy w Russ (Rusni)“ (Narbutt 1817, 279).

Voigtas, aprašydamas 1283 m. kovą Žemaitijoje, rašo apie prie Nevėžio ir Dubysos buvusią Romovės salą („Romayn=Werder“). Kaip žinome iš istorijos, tai turėtų būti ta pati vieta, kur 1398 m. tarp Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto ir Vokiečių ordino didžiojo magistro Konrado fon Jungingeno (vok. *Hochmeister Konrad von Jungingen*) Salyno saloje buvo sudaryta sutartis. Daukantui šiuo atveju svarbu ne lietuvių ir Ordino kovos ir sutartis, bet nustatyti, kur buvo senovės lietuvių šventyklos. Jis Voigtą kritikuoja, rašo, kad Žemaitijoje buvo tik viena šventoji giria, vadinama Ruse-nė, „kórioie szenden Rasejniū“ pilis ir iš čia miesto pavadinimas. Voigtas senovės lietuvių šventvietę, kur rezidavo aukščiausias žynys (*Griwen*³⁹), kaip minėta, vadino „Romowe“, o Daukantas ją laiko antrąja žinyčia, nes pirmoji, t. y. seniausioji, finikiečių kolonistų įkurta, buvo „sała Rusnie“ (*Bd* 104). Galima pastebėti, kad Daukantas nelietuviakalbių istorikų mintis revidavo. Jis tarsi pritaikė XVIII a. Biblijos istorikų atrastą analogiją: kaip istorijos pradžią ir pabaigą galima atpažinti ir interpretuoti Apreiškimo šviesoje⁴⁰, taip Lietuvos istoriją būtina rašyti lietuvių kalbos kontekste. Daukantui atrodo, kad labiau motyvuotas pavadinimas Rusnė, nes: „žiniczio amžina ugnės ant Dįwo garbies rusieję, nu ko ne wen pati sała Rusnės wardą saw gawo, bet dar tullī rasztīnikaj patę Ziamajtiū jurą Rusū-mare wadeno o jos paiuriū gywentojus Rusajs; bet tånkesnej Parusejs arba Parusajs, beje pas Rusnę gywenantejs“ (*Bd* 9). Be to, su žodžiu *rusėti*, jam susijęs ir *kurstyti*: „Zodys pats kórfi, kórstyfi, buo szwentó ir dieł patios ugnės tediewemas, todieł wadino jį *Kure* arba *Kurionió* arba *Kuriejó*, kórs sawó szilimó wīs ikurę szioie pasaulie ir kótfina wīssá sótwierīma“ (*Bd* 81).

Toliau *Bd* rašoma apie senovės lietuvių religiją, minimi šventieji kalnai ir pateikiama beveik tiksli nuoroda („Voigt Gesch Preuss. B. 1. s. 597“). Bet ir čia Daukantas Voigto tekstą papildė informacija iš kitų *GP* vietų ar kitų šaltinių:

Tórieį dar tajpat óz szwentus aukurus arba ałtorius ant kalnais, kórius wadino auko kalnajs arba ałko-kalnajs ir wįszpilajs ir dīdelius akmīnys, ant kórejs meldies ir Dįwams aukawo, arba jus wajszīno, kajp szenden išz Gudiszkumo yra sakoma apie-ras jems darę; degindamis gywolus, waszką, gintarus, myrą ir kītus kwepantius daktus ir melsdamos, ant kórės wissadós amžīna ugnīs kuřīnós, kassant jus szenden dar rāndamas tenaj sópówuses ir sótrynieiuses ānglys tou sūgawo. b) (*Bd* 114–115) ← Auch heilige Berge gab es, auf denen man der Götter Gegenwart ahnete und ihnen Weihopfer darbrachte (*GP I* 597–598).

Apie tai, kad gintarų krašto gyventojai gintarą degino vietoj medžio, pirmasis rašė Plinijus, tai nurodo Voigtas (*GP I* 19): „Plinius H. N. L. XXXVII. c. 2“. *Bd* ta pati nuoroda į Plinijaus veikalą yra pateikta po šio sakinio:

Jis pasako, iog essós auszrīnis pajuris par 150 mīliū ilgas išz jurós wīlniemis išzgraužtas, daug maraņgiū tóris kóremī gywenanti tauta wadīnama auszrienajs (aestuarīj), it pīrsz kajlinouczyū krasztą essanti sałą Abalos arba Basileje arba Raumoniję wadīnama, ant

³⁹ *Bd* – *Krywe-Krywejtīs arba Kuriejīs* – *Bd* 105.

⁴⁰ Zedelmaier 2003, 1.

kóri pawasarejs jurôs wîlnys îszmetāntes só maurajs gintarus, kórius zmônys kurīnāntis, mediū wījto ar pardawojentys artīmems Teutonams (cze re'k mīnietī, je kurīno, tad Dījwus garbindamis) (*Bd* 215–216).

Daukantas, kaip ir Voigtas, remdamasis Plinijumi pateikė Pitėjaus kelionės į Gintarų kraštą aprašą. Vis dėlto atrodo, kad Daukantas tiesiogiai rėmėsi ne Plinijaus tekstu, o Voigto (*GP I* 19). Jis nurodė, kad pajūrio ilgis 6 tūkstančiai stadijų, bet toliau (*GP I* 22) pavertė į vokiškas mylias, kurias Daukantas pakartojo – 150 *mylių*. Daukanto skliaustuose pateikta pastaba „(cze re'k mīnietī, je kurīno, tad Dījwus garbindamis)“ greičiausiai taip pat Voigto – „den Göttern Bernftein opferte“ (*GP I* 27).

Kita iš eilės Daukanto citata – tai Voigto iš Lucaso Davido paimtas pasakojimas apie pirmosios pavasario šventės apeigas:

Sobald er diefes geendigt, fašte er den Rand der Schale mit den 3âhnen, trank fie aus, ohne fie mit den Hânden zu berûhren und warf fie mit dem Munde rûckwârts ûber den Kopf. Von einem andern aufgefangen und zum zweetenmale gefûllt, ward fie vom Priefter unter dem nâmlichen Gebrauche abermals geleert, nachdem er zuvor den Gott Perkunos um Regen und Sonnenfchein angefleht und ihn gebeten, den Gott Pikullo und die fchâdlichen Geifter von den Saaten und Frûchten ferne zu halten. Hierauf ward die Schale zum drittenmale gefûllt und Swaixtigr, der Sternen=Gott, um Licht und Wârme fûr Frûchte, Kraut, Bieh und Menfchen, und Pelwitte, der Spender des Reichthumes fûr Haus und Scheune um feinen Segen gebeten, und dann die Schale zum letztenmale vom Priefter geleert, rûckwârts ûber den Kopft geworfen. Hierauf von neuem gefûllt ging fie im Kreife der Anwesenden umher und ward von jedem, ohne daß eine Hand beim Trinken fie berûhrte, in gleicher Weise ausgeleert. Mit Trinken und Schmaufen, unter Freudenjubel und Gefang ward dann das Feft beendigt (*GP I* 615).

Daukantas tiksliai nurodė šios citatos tomą ir skyrių, bet puslapį pateikė ne tą („Joh. Voigt Gesch. Preus. 1. B. XI. K. s. 600“), pakeitė, kad tai metinių aukojimų apeigos, taip pat kai kurias kitas detales, palyginkime:

Jszejgīniesī aukosī, beje: ānt metīniū wījsziū arba szwentiū aukawo wīrszajtis ar wīrszīnikas wajdelotū arba žyniū, sósīrinkós tajpat swietou wījnos apigardos i paszietri po wīssudīdelīji ouzoulą, kame szwenta ugnīs kurīnos. Wīrszajtys paiemēs dounōs szmotelī ānt tōrielu īr mīdaus kauszą ar taurę īr toumī neszīns trys kartus apeiē ape stąlą īr tenaj padieiē douną īr taurę. Tad pri aukóro īr stabo szietrī stowentio meldies pakajtomis só swīetó gījdodamas kajp wīrsziaus regiejom. Įlgajniou douną walgę, paskou pasīlenkęs neprikīszdams rānkū paīemę só dāntīmīs taurę, kóre kėldamas pamažó īszgiere, paskou nulenkęs gałwą tajp stajgó kniózterieiē, iog taurę par sawi īsswījdę i ózpakali, kóre stowentīje akys īszprietī tykoie nutwertī lig ānt žiamēs nenukrintānt. Wiel pripyłusis iē mīdaus statī prīsz wīrszajti, kórsaj pasīmeldēs īr dounōs ózķandījs īszlenkę wiel ję īr par sawi īszmetę īr tījk kartu buk tou darēs, kījk galybiū Peruno noriejes pagarbintī. Ta małda tajpat pasībengósī gierinī: kajpogi wīssī walgiusis gywolus aukautusius īr mīdū gierusis linksmindamōs. a) (*Bd* 129–130).

Matome, kad Voigtas rašo apie pavasario šventę ir vartoja žodį „Priester“, o Daukantas sukonkretina šventiko pareigas „wīrszajtis ar wīrszīnikas“ ir sako, kad taip buvo per visas *metines šventes*. Voigtas nemini duonos ir to, kad kunigo per galvą metamą dubenį stengėsi kiti sugauti. Daukantas šią pirmtako vietą laisvai papasakojo, adaptuodamas skaitytojui, kuriam žodžiai *metinė šventė, duona ir vynas* asocijavosi su krikščioniškomis apeigomis.

Kita nuoroda į Voigto tekstą yra tiksli, bet tekstas kūrybiškai transformuotas. *Bd* aprašomi kunigai, kurie prie sunkiai sergančiųjų atlikdavo tam skirtas apeigas, ir nurodomi šaltiniai – *GP I*, Jonas Lasickis:

Ligônīs regiedamos mīrsis pawodino [taip originale] pas sawi kónegą, kórsaj jį dījną ir nakti sargīno ir ļajmīno meļsdamos; rodos, iog tīj kónegaj Lvgusonys ir Tyłósonys wađinos, kórīj jau yra mīnawoiemis sądarose metū 1249 tarp Krīstionū ir Parusienū a) a) Voigt Preus. Geschich. B. 1. s. 564. Lasicius in libro citato pag. 57. — (*Bd* 144) ← Befiehl den Mann, besonders den aus vornehmerem Gefchlechte, eine íchwere Krankheit, fo rief man einen Priester herbei, der den Kranken Tag und Nacht wartete und táglich eine gewiffe Anzahl Segensformeln úber ihn aussprach. Sehr wahrícheinlich waren dieses die Priester, welche Tuliffonen und Ligafchonen hießen (*GP I* 564).

Daukantas į tekstą iš Voigto išnašos įkėlė informaciją apie sutartį ir metus, kur minimi: „Tulissones vel Ligaschones nennt fie der Vertrag vom Jahr 1249“ (*GP I* 564). Bet atsakė Voigto patikslinimo, kad *labai tikėtina*, jog ligonis buvo sunkus „befonders den aus vornehmerem Gefchlechte“, parašo „Ligônīs“. Daukantas neperteikė ir abejonės, kad kunigai, kurie lankė sunkius ligonius, galbūt tikrai buvo vadinami „Tuliffonen und Ligafchonen“.

Aptarėme visas antrajame skyriuje esančias nuorodas ir originalo vietas palyginome su *Bd*. Bet Voigto poveikio aptikta daugiau, negu tai parodo nuorodos. Pavyzdžiui, Voigtas, rašydamas apie prūsų namų gyvenimą ir papročius, skyrių pradėjo citata: „Es kónte viel Lóblliches in feinen Sitten von diefem Volke gefagt werden, wenn es den Glauben Chrífti hátte“, o išnašoje pateikė šaltinį Helmoldo (Helmold ~1120–po 1177) *Chronica Slavorum* (*GP I* 541). Daukantas šią citatą pavartojo du kartus (*Bd* 88 ir 154) rašydamas apie lietuvių vertinimą. Pirmąjį kartą tekste parašė „Didej but gīrtīna ta tauta sawo apsiejīmusī, kad tiktaj sektum Krīstionū tīkybą“ ir išnašoje, kaip Voigtas, pateikė lotynišką citatą:

Helmoldus Chron. Slavor. L. 1. c. 5. p. 2. Multa poterant dici de hoc populo laudabilia in moribus, si haberent solam fidem Christi (*Bd* 88) ← *Helmold. Chron. Slavor. L. I. c. 1: Multa poterant dici de hoc populo laudabilia in moribus, si haberent solam fidem Christi* (*GP I* 541).

Antrą kartą (*Bd* 154) tą pačią mintį perteikė kitaip: „Antrasys gyvenós metusi 1200 raszo ‘Zamajtej pagonys tajp didej yra dōrī žmonys, iog wījno jems wardo Krīstionū bere’k“, o išnašoje nurodė „Helmoldus in l. c.“. Užrašų knygoje *Marguminai* (*Ma* 143–149v) randame minėtą citatą ir nuorodą: „Albertus Krantzii Wandaliae Liber. II cap. 18 f. 36“ (*Ma* 149), bet nepasižymėta, jog mintis paimta iš Helmoldo.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad kitus kartus (*Bd* 14, 34, 36, 37, 38, 121) vokiečių vie- nuolis Helmoldas cituotas iš Alberto Krantzo (1448–1517), Hamburgo mokslininko, Danijos, Švedijos, Norvegijos istoriko ir diplomato, savo veikaluose dėmesį sutelkusio į krikščionybės plitimą⁴¹ – *Wandalia*⁴². Kadangi Krantzas nurodė tik Helmoldo pavardę, Daukantas pateikė tą pavardę, bet bibliografinį aprašą nurodė veikalo *Wandalia*.

Kaip ir kiti Krantzo veikalai, taip ir *Wandalia* sulaukė daug leidimų: 1519, 1575, 1580, 1619. Daukantas *Ma* išrašuose klaidingai nurodė jos leidimo metus: „Alberti Krantzii Wandalia Liber VI. f. 132. 1596 Francofurti“ (*Ma* 143). Kaip matyti iš visų žinomų veikalo leidimų, 1569 m.⁴³ jis nebuvo leistas. Palyginus Krantzo 1575 m. veikalo tekstą su *Ma*, matyti, kad Daukantas skaitė ir išrašus darė (lotyniškai, bet neretai ekspromtu vertė į lenkų) iš šio leidimo. Palyginus *Ma* išrašus ir *Bd* esančias paties Krantzo, ne Helmoldo citatas matyti, kad jos, išskyrus mažus neatitikimus, sutampa, pavyzdžiui: *Bd* 35 ← *Ma* 149v; *Bd* 99 ← *Ma* 143v; *Bd* 191 ← *Ma* 147.

Apibendrinant galima pastebėti, kad, kaip ir Ovidijaus strofos citavimo atveju, Daukantas kai kuriuos šaltinius, kurie jį sudomindavo, stengdavosi gauti ir perskai- tyti. Helmoldo veikalo, skirtingai negu Voigtas, jis neturėjo, bet šešis kartus jį perci- tavo iš Krantzo.

Viena nuoroda („Voigt Preussens Geschichte B. 1. c. 1. s. 28“) yra skyriuje „RIEDA Senowęs-Lėtuwiū“ (*Bd* 155–185) po sakinio:

Tajpat Piteas Marsilijós ukīnikas 4 ąmziouie pīrm gīmīmo Kristaus atkėlawęs i Ziamajtius gīntarū jautofījs, sako stebiedamos „iog gywentoie jawus dziowīnantys rejose, tajp wadīnamuse trobesiuse, dief to, iog tame krasztī saule neīlgaj tespīndantī, kītajp jawaj sóputum nu lytū ąnt ļauko budamis; tarp jawū par wis lejszius siejentys, kītū derlingū sieklū īr wajsiū nežīnantys. Swiets mēdū gėrouš, nu to regemaj, iog īr mīžzius buo siejentījs. c) (*Bd* 183).

Čia Daukantas pagal prancūziškus tekstus arba greičiausiai pagal Lelevelio kny- goje *Pythéas de Marseille* rašomą frazę *Pythéas de Marseille* susikūrė *Piteas Marsilijós*. Voigtas vartojo tiesiog *Pytheas*. Lelevelis⁴⁴, kaip ir Voigtas (*GP I* 18), nurodė Pitejo kelionės metus *apie 340 m.*, o Daukantas parašė „4 ąmziouie“. Daukantas nurodė *GP I* puslapį „s. 28“, bet tokią informaciją randame 18 puslapyje:

„In diefer kalten 3one“, berichtet er nun, „kennen die Menfchen noch keine edlen Frůchte, und von zahmen Thierarten nur einige; fie nāhren sich von Hirfen und andern Krāutern, von Wurzeln und Frůchten. [...] Das Getreide aber brefchen fie, weil heiterer Sonnenfchein felten ift, in großen Gebäuden, in welche die Aehren eingebracht werden, denn Tennen auf freiem Felde wůrden durch Regen und Mangel an Sonenfchein fehr bald verderben (*GP I* 18).

41 Žr. „Krantz, Albert“, *Geschichtsquellen des deutschen Mittelalters* (<https://www.geschichtsquellen.de/autor/3490>).

42 Krantz 1575.

43 Daukantas *Ma* skubėdamas rašyti parašo vietoj Krantzii „Grantzii“ (*Ma* 148v).

44 Lelevel 1836, 24.

Tik apie midų rašoma p. 28: „Außer diefem Handel mit Bernftein erwähnt Pytheas als dem Lande der Guttonen und Ostiâer besonders eigenthûmlich das Getränk des Methes“ (GP I 28).

Devynias nuorodas į GP aptinkame skyriuje „PREKYBA Senowęs-Lėtuwiū“ (Bd 213–244). Tiksliai nuoroda („Joh. Voigt Geschich. Preus. 1. B. 2. k. s. 198“) yra po sakinio:

Je parsklejsem dar pīrmusius rasztus sziaurēs rasztīnikū tą patę tejsybę rassem; nesgi pagal jū žīnios Odīns pīrmasis wīssos sziaurēs waldimiers buwēs īsz Ziamajtiū kīlīmo īr sawą buwejnę Asgardo pīlie pa Daugawie tōrīejēs (Bd 214) ← [...] wo nach alter Sagen Odin an der Dūna das neue Asgard grūndete (GP I 198).

Voigtas nurodo, kad šią informaciją ėmė iš Peterio Friedricho von Suhmo („So ift Suhm Meinung B. I S. 45–46“). Daukantas informaciją papildė savo koncepcija: pirmiau Odinas apsigyveno rytinėje Baltijos pakrantėje („buwēs īsz Ziamajtiū kīlīmo“), o tik po to nukariavo Švediją. Pavyko nustatyti, jog tai, anot Daukanto, garsiojo⁴⁵ Theophiluso (Gottliebo) Siegfriedo Bayerio (1694–1738), Karaliaučiuje gimusio ir tenykščiaame universitete studijavusio, o 1726–1737 m. Sankt Peterburgo akademijoje profesoriavusio, mintis iš jo darbo *Opuscula ad historiam antiquam, chronologiam, geographiam et rem numariam spectantia*. Šios po autoriaus mirties išleistos darbų rinktinės 20 dalyje „Differtatio de numo Rhodio in agro Sambienfi reperto, in qua fimul quaedam nuper de numis Romanis in agro Pruffico repertis cogitata retractuntur“ rašoma, kad Odinas iš Azijos išsikėlė 77 m. pr. Kr., o kaip tik tuo metu į Prūsijos ir Lietuvos žemes atsikėlė alanai, galindai, sudinai. Odinas švedus išmokęs laidojimo papročių⁴⁶. Bd randame dvi nuorodas į kitus Bayerio tekstus. Cituojama (Bd 2) iš *Commentarii Academiae scientiarum imperialis Petropolitanae* pirmojo tomo, kur paskelbtas Bayerio straipsnis „De origine et prificis fedibus Scytharum“⁴⁷. Antrą kartą Daukantas pacituoja iš straipsnio „De Venedis et Eridano fluvio“, bet pažymi ne tą *Commentarii Academiae scientiarum imperialis Petropolitanae* tomo numerį: vietoj VII – „VIII“:

Vendi, qui sunt in Linieburgensi, totum ad huc Prutenicum sermonem, quasi Lituanicum et Curonicum servant. Bayer In comment Academ. soc Petropolit T. VIII. p. 360 361. (Bd 214) ← qui adhuc in agro Luneburgico superfunt, medii inter Germanos, adiciuerunt quidem quaedam Germanica, fed totum adhuc fermonem Prutenicum qualis olim fuit Lituanicum Curonicum conferuant [...] ⁴⁸.

Daukantas šią Bayerio citatą buvo išsirašęs *Ma*:

Vendi qui sunt in Ducatu Louneburgensi, totum ad huc Prutenicum sermonem quasi Lithuanicum et Curonicum servant. Bayer Rigiomontanus genere in Commenta. Ac<c>ad. Scient. Petrop. T. VII<D>. p. 360 361. Professor vocatus a Petro magno Petropolim anno 1710 (*Ma* 45).

45 Taip („sławnego“) Daukantas jį apibūdina laiške Narbutui (Griškaitė 1996, 376).

46 Bayer 1770, 505, 507.

47 Bayer 1728, 387–399.

48 Bayer 1740, 360.

Palyginę matome, kad ir *Ma* jis pirma parašė „VIII“, po to pataisė į „VII“, bet *Bd* vėl matome „VIII“. Daukantas, kaip matėme, rašydamas *Bd* naudojosi užrašais, ypač *Ma*, tačiau dažnai, matyt, parašydavo iš atminties. Atkreipkime dėmesį, kad istorikas pasižymėjo, jog Bayeris į Sankt Peterburgą buvo pakviestas, tad, manytina, jis žinojo, kad iš Karaliaučiaus. Atrodo, rėmimasis Karaliaučiaus universiteto auklėtinių ar pedagogų tyrimais buvo sąmoninga Daukanto nuostata.

Kita nuoroda („Voigt Gesch. Preus. B. 1. k 1. s 36“) yra į skyrių, kur aptariami romėnų šaltiniai apie gintarų kraštą („Mutterland des Bernfteins“). Tačiau nurodytame puslapyje tokio teksto kaip *Bd* nerandame:

Tas kėlias regės tenaj nu neatmīnamū ļajkū yra buwęs, patījs Eradoto aņziouie; nesgi toumigi kėlō īr Rimionū wytis nu Wieszpatījs Nerono īssiustas atkėlawo i Ziamajtiū krasztā gintarū pīrkti, kōrioumi Ziamajtej newen gintarus sawā, bet īr kajlus brāngiū brāngesniū žwieriū, beje: sabatū, kiaumiū, ļapiū, udrū tenaj lejdo. Tajpat nu senū ļajkū Ziamajtej prekioiē sō Waļakajs arba Rīmionīmīs sziaurēs žwierīmīs īr gywolejs, beje: lejdo tenaj gywus taurius, brījdius īr žīrgus. a) (*Bd* 217–218).

GP I 36 puslapyje pasakoma, kad 54 ar 55 m. po Kr., kai Neronas atėjo į valdžią, pasiuntė riterį į gintarų kraštą, kad pargabentų daug gintaro. Tekstas, kuriuo Daukantas rėmėsi, yra toliau:

Dieß war gewiß ein uralter Handelsweg, auf welchem wohl schon vor Herodots Zeiten der Bernftein vom Norden herab, von der Mündung der Weichfel an das Adriatifche Meer gelangt war; und er beftand auch noch nach Herodots Zeiten fort und fort. Auf ihm gelangte auch jener Rōmifche Ritter, den Nero an die Bernfteinkūfte fandte (*GP I* 82).

[...] neben dem Bernftein auch aus Preuffen Pelzwerk nach Italien gegangen fey. Ferner knūpfte sich schon früh auf diefem Wege an den Bernfteinhandel auch der Handel mit nordifchen Thieren, dem Auerochfen, dem Elendthiere, dem nordifchen Roffe und dem Skandinawifchen Achlis oder Machlis [...] (*GP I* 85–86).

Daukanto dažnai pasitaikančius bibliografinio aprašo netikslumus reikėtų sieti su rašymo procesu. Daukantas tekste dėmesį sutelkdavo į minties raišką, citavimo dalykus atidėdamas darbo pabaigai. Tokį darbo pobūdį liudija, pavyzdžiui, *IZ* rankraštis, kuriame ir po daugelio taisymų puslapio apačioje randame tik nuorodos ženklą, kartais šaltinio autorių, pavadinimą, t. y. tomų, dalių, skyrių ar puslapių numerių labai dažnai trūksta.

Mėginant suprasti, kodėl *Bd* liko daug įvairaus pobūdžio netikslumų, korektūros klaidų, reikėtų pastebėti, jog knyga gimė itin sunkiu Daukanto gyvenimo tarpsniu. *Bd* rašymą temdė vienintelio brolio, karo ligoninės gydytojo Aleksandro Daukanto (1805–1841), mirtis. Trauminės literatūros kontekste *Bd* gali būti interpretuojamas kaip autoriaus trauminės patirties rezultatas. Trumpai primintinas Vidos Girininkienės nustatytas Aleksandro Daukanto tardymas 1841 m. sausio 29 d. Odesoje, bandy-

mas nusižudyti, suėmimas ir galiausiai vasario 7 d. įvykdyta savižudybė⁴⁹. Valdžios mesti įtarimai dėl Aleksandro Daukanto dalyvavimo slaptoje studentų medikų organizacijoje „Demokratų draugija“ (lenk. *Towarzystwo Demokratyczne*, 1836–1838) buvo labai rimti ir jis, galbūt bijodamas baisių kankinimų⁵⁰, rinkosi garbingesnę išeitį. Tiesioginių paliudijimų, kaip brolio mirtis Daukantą sukretė, neturime. Daukantas nei laiškuose, nei kur kitur negalėjo minėti brolio mirties, nes nustačius giminystę, jam geriausiu atveju būtų grėsęs tardymas, tarnybos praradimas. *Bd* turinio lygmenyje galime rasti netiesioginių aliuzijų į netektį, pavyzdžiui, ne kartą pažymimas senovės lietuvių savižudybės praktikavimas. Gali būti, kad Daukantas, žinodamas, kad valdžios institucijos gali jį surasti, skubėjo *Bd* kuo greičiau pabaigti ir palikti nors vieną spausdintą istorinį veikalą.

Rengdamas *Bd* rankraštį leidimui, Daukantas grįžo prie rašymo procese neužpildytų išnašų. Atrodo, jis neretai puslapius nustatydavo pagal turinį. Pavyzdžiui, anksčiau minėtu atveju turinyje randame „Reife des Römifchen Ritters ins Bernfteinland...36“. Taigi istorikas, pamatęs neužpildytą nuorodą, atsimindavo šaltinį, bet nebeieškodavo tikslios vietos, o pažvelgdavo į turinį.

Galima atkreipti dėmesį, kad Daukantas iš *GP* perėmė informaciją apie senovės lietuvių prekybos gintarais svarbą, pirmasis lietuvių literatūroje ją aktualizavo, sukūrė Lietuvos kaip gintaro krašto vaizdinį.

Kita nuoroda („Joh. Voigt Geschte Preussens. B. 1 k. 1 s. 89“) yra pateikta po Pitėjo kelionės į baltų žemes:

Taj regėmaj yra, iog Ziamajtej lejdo jus łajwajs i itakàs Oteręs, Trawęs ir kĭttũ uppiũ Teutonũ žiamęs, kórĭj gawusis jus nu Ziamajtiũ lejdo tolesnej žiamęs kėlejs i Galiję ir Marsiliję, nu tĭnaj Kartagionys ĩr Penicijonys atpĭrkusis pardawoię tolesnej po wĭssą pasaulę. c) (*Bd* 218) ← Es ĩft daher keinem Ŗweifel unterworfen, daß Samlåndifcher Bernftein zu Schiff bis an die Mũndung der Oder oder der Elbe oder wie spãterhin nach Schleswig ging, denn fo unbefimmt auch immer Diodors Bezeichnung „des gegenũberliegenden feften Landes“ ĩft, fo kann es eins diefer Gebiete doch ohne Ŗweifel gewefen feyn; wenigftens finden wir in nachfolgenden Ŗeiten eben fo einen Handelsweg an die Oder=Mũndung, wie an die Elbe und nach Schleswig von Samland aus im Gange. Von da konnte der Bernftein leicht auf Land= und Flußstraßen bis an den Rhein, nach Gallien bis Maffilien kommen, wo er von Phõnciern und Karthagern geladen dem Morgenlande zugebracht oder auch fonft hie und da im Abendlande abgefetzt wurde (*GP* I 89–90).

49 Girininkienė 1988, 14.

50 Plačiau sklido žinia apie 1838 m. gegužės 27 d. / birželio 8 d. suimto rusų vadinamojo „šamoksklininko ir fanatiko“ Simono Konarskio (Szymon Konarski, 1808–1839), vieno iš Lenkų tautos sandraugos (lenk.

Stowarzyszenie Ludu Polskiego) organizacijos kūrėjų kankinimus ir ištvermę – nieko neišdavė. Tačiau tokių buvo mažai, daugelis nuo žiaurių kankinimų prabildavo ir liudydavo vieni prieš kitus (plg. *Луговодова* 2010, 109–110).

Kaip matyti, šį kartą Daukantas gana tiksliai nurodo puslapį, nors *GP* sakiny s ilgas, tęsiasi ir p. 90. Daukantas Šlėzvigą pakeitė į Trave, kuri čia tekėjo. Tokio pobū džio pakeitimai rodo, kad Daukantas domėjosi istorinėmis baltų žemių ribomis, turėjo reikiamų geografijos žinių.

Istorikas, aptardamas trečiąjį gintarų kelią, pateikė nuorodą į dviejų autorių dar bus, vienas iš jų – Voigt – „Joh. Voigt B. I. k. 1. s. 91“, o kitas – „Herodotus L. IV c. 58“: „Tretesis kėlias, kórioumi Ziamajtej lejdo gintarus i rytus arba saulietekį buo, d) uppys Daugawa, Niperis, Trīpentī, Pina īr Tyrule“ (*Bd* 218–219). Voigtas taip pat mini Herodotą, bet nurodė kitą puslapį „53“ (*GP* I 91). Daukantas nuorodos apraše pažymėjo vieną *GP* I puslapį, tačiau informacija paimta iš kelių:

Es bleibt endlich noch die Nachweifung eines dritten Handelsweges übrig, auf wel chem der Bernftein von den Baltifchen Kūften aus zum alten Boryfthenes nach Often ging [...] (*GP* I 90).

Dichtung ift, daß die Dūna der Eridanos fey, daß fie zum Handelswege des Bernfteins gedient, da fie für diefen aus Samland hinauf doch offenbar viel zu fern liegt. Wahr heit ift, daß auf dem Boryfthenes lebendige Schiffahrt und blühender Handel betrie ben wurde fchon feit uralten Zeiten (*GP* I 91).

[...] fey es nun, daß er auf dem Pregel, dem Guttalus oder Chronos der Alten, in den Pripez und von diefem in den Boryfthenes bis nach Olbia an feiner Mündung im Pontus [...] (*GP* I 92).

Rašydamas apie antrąjį prekybos kelią, Daukantas rėmėsi *GP* I, tačiau nuoroda netiksli „Joh. Voigt Preus: Geschichte 1. B. k. 2. s. 196“. Daukantas nuorodą pažymė jo po sakinio: „[...] antroie traktis wadinos žalių trakti, kóri i Kriokuwą eję par žalię gīrre. b)“ (*Bd* 219). *GP* apie antrąjį gintarų prekybos kelią rašoma kitoje vietoje:

Nicht fo ficher unterrichtet find wir über einen zweiten Handelsweg des Bernfteins, der nach Weften ging. Wir würden ohne Zweifel fehr irren, wenn wir allen weftlichen Bernfteinhandel auf die Samländifche Kūfte zurückziehen wollten, denn keineswegs ift der Bernftein, der in den weftlichen Ländern, befonders in Gallien zum Gegenftande des Handels diente, jeder Zeit von den Baltifchen Kūften gekommen, da ja nach alten Zeugniffen bekannt ift, daß auch die Nordfee einftmals Infeln hatte, an deren Kūften das koftbare Erzeugniß zu finden war. [...] Keinem Zweifel aber unterliegt daß über Maffilien in folgender Zeit auch forthin noch ein Handelsweg für Bernftein ging. Nun erhalten wir durch Diodor die fichere Nachricht, daß von Samlands Kūfte aus der Bernftein an ein gegenüberliegendes fettes Land zu Schiff gebracht und von da dann weiter zu Land nach Süden getragen oder verfahren werde. [...] (*GP* I 87–88).

Kaip matyti, tekstas, kur kalbama apie antrąjį prekybos kelią sausuma, yra ne 196, o 87–88 puslapiuose ir toliau. Voigtas, remdamasis Plinijaus, Diodoro Siculo, Tacito ir Adomo Brėmeniečio darbais, nurodo, kad ne tik jūra, bet ir upėmis (kurias išvardija), ir sausuma ėjo prekybos kelias. Daukantas neperteikė viso kelio aprašymo, o pirmta ko mintį papildė nurodydamas, kad kelias vadinosi žaliuoju ir vedė link Krokuvos.

Dar viena nuoroda („Joh. Voigt Geschichte Preuss. B. 1. k. 2. s. 498“) greičiausiai pateikta iš atminties, nes nurodytame puslapyje nėra nieko panašaus:

Ziamajtej newen patius gintarus lejdo i tolimus krasztus, kajp dabar regiejom; bet dar prekioiē sō artīmōšiemis tautomis, par jurą, beje: jawajs, waszkó, ir žwierių kajlejs: óz wīs sō Zówiedajs arba Zwejonīmis (Sueones) tajp wađinamajs nu to: iog žįjma ir wasarą žuwimis mīto, ir wīssą kiaurą metą žweжіbó darbawos; nesgi jū krasztī kajpo dīdej szaltamī, oulotamī ir wersmietamī jawaj neaug: todieł Ziamajtej lejdo tenaj sawo jawus o nu jū gawo gelži, warī, druską ir kajlius, kórius paskou pardawoiē, tolīmesnioms tautoms, óz wīs Odinou wałdąnt wīssą sziaurę. c) (*Bd* 219).

Nustatyta, jog šis ilgas sakinyš yra sudėtas iš kelių *GP I* vietų. Voigtas, kalbėdamas apie gintarų kelią, pastebėjo, kad greičiausiai juo iš Skandinavijos ir Prūsijos buvo į Italiją gabenami kailiai, šiaurės gyvūnai (juos išvardija remdamasis Plinijumi):

Bald fchloß sich diefem Verkehre auch der nordifche Pelzhandel befonders aus Skandinavien an, und es ward in folcher Weife auch das Volk der Suionen, fpäterhin Suethans genannt, mit Rom in eine gewiffte Verbindung gefetzt. Es ift nicht unwahrſcheinlich, daß neben dem Bernſtein auch aus Preuffen Pelzwerk nach Italien gegangen fey. Ferner knüpfte sich fchon früh auf diefem Wege an den Bernſteinhandel auch der Handel mit nordifchen Thieren, dem Auerochfen, dem Elendthiere, dem nordifchen Roffe und dem Skandinavifchen Achlis oder Machlis, welches vielleicht von diefer Quelle her Plinius kennt (*GP I* 85–86).

Toliau *GP* rašoma, jog iš Italijos atkeliavdavo papuošalai, kurie aptinkami kapuose (*GP I* 86). Daukantas šią mintį, nepateikdamas šaltinio, pavartojo *Bd* pirmojoje dalyje kalbėdamas apie senovės lietuvių turtingumą, kultūrą ir žinomumą, nes su jais prekiaavo egiptiečiai, finikiečiai, o įrodymas – „nesgi jū kapuse szenden rądamis dajktaj ajszkej toū mums rodo“ (*Bd* 3).

Kitoje *Bd* vietoje yra tiksliai aptariamo šaltinio nuoroda („Joh. Voigt Geschichte Preuss B. 1. k. 1. 1. 107“), bet tekstas papildytas kita informacija:

Nes paskiaus inīkós sziaurės tautoms i karės sō Rimionū Wieszpatejs, beje: sō Maksīmó, Trajanó, Decijó, Galó, Aureló ir Klaudijó, prīsz tou paskouji sziaurės gīrrionys 320,000 sawo karejwiū pastatę i muszą, kóri nutīko metusī 260 gīmós Kristuj: todieł prekyba sō gīntarajs i tolīmus krasztus lowies; nes gi sóniókós tautoms tolīmī kélej, rodos paojī, kad kóznós dumoiē ne tórtus sawo didintī, bet kajp sawi apgīntī, idant Rimionū wergó netaptum. a) (*Bd* 219–220) ← Um fo wichtiger ift es, daß unter der gewaltigen Vólkerfchaar von dreimalhundert und zwanzigtaufend Kriegern, die um das Jahr 269, als Aurelius Klaudius Kaifer war, gegen das Rómifche Reich anftúrmten, aus der großen Zahl, als Scythifchen Stammes, die Peuciner, Pruthunger, Oftrogother, Withinger und Gepiden genannt werden [...] (*GP I* 107).

Daukantas apie nutrūkusius prekybos kelius („prekyba sō gīntarajs i tolīmus krasztus lowies“) informaciją paėmė iš *GP I* 87.

Kitą nuorodą („Joh. Voigt Geschichte Preuss. B. 1. k. 2. s. 127“) randame, kai rašoma apie prekybos su Roma atsinaujinimą:

Nes ilgajniou nuflōs t̄a karęs audraj galī pęnktoie ąmžiaus wiel twīksterieię spindulelis ąnt Lėtuwos krasztu; nesgi toie gadynie Ziamajtej nusiuntę dowīnās gintarū par sawą siuntīnius i Rīmā Teodorikou, Wieszpatiou, kōrs dīdej garsej tenaj rīedies, tas gīrdamas jū gerā szīrdi īr diekawodamas grometoie praszo siuntinius, idąnt tąnkėsnej łąnkytum ji tajs patejs kēlejs, kōrejs nugis pas ji buo atkelawusis. Nu ko gał manytī, iog Lėtuwos tauta tamī lajkī wiel buo pradiejusi płatintī sawą pažīnēs só tolimajs tolimesnejs krasztajs. b) (*Bd* 220) ← Bevor aber eine z̄weite Wanderung folcher Vōlker nach Norden erfolgte, mīfcht sich in diefen Sturm unruhiger Begebenheiten ein friedliches Ereigniś ein, welches auf die Kūften der Baltīfchen See ein neues freundliches Licht wirft. Im nōrdlichen Italien war um das Ende des fūnften Jahrhunderts das Reich der Ostgothen errichtet worden, und Theoderich der Große, der erfte große Stern, der am Himmel des Mittelalters leuchtet, ftand ihm in glānzender Grōśe vor. Seines Namens Ruhm ging bald durch die Lānder aller Vōlker, bis an das Geftade der Ostfee, ins Bernfteinland der Aeftier (*GP I* 126).

Šis tekstas yra *GP I* 126, tačiau Teodoriko laiškas, apie kurį Daukantas pasako („diekawodamas grometoie“), yra *GP I* 127. Todėl šiuo atveju galima sakyti, jog nuoroda tikslī. Daukantas, kaip matyti, surado atitikmenų: „nuflōs t̄a karęs audraj“ ← „in diefen Sturm unruhiger“; „twīksterieię spindulelis ąnt Lėtuwos krasztu“ ← „auf die Kūften der Baltīfchen See ein neus freundliches Licht wirkt“; „Teodorikou, Wieszpatiou, kōrs dīdej garsej tenaj rīedies“ ← „Theoderich der Große, der erfte große Stern, der am Himmel des Mittelalters leuchtet, ftand ihm in glānzender Grōśe vor“. *GP*, kaip ir buvo būdinga romantizmo istoriografijai, mokslīškumas (faktai) derinamas su literatūrine raiška. Voigtas daugelį idėjų perteikė metaforiškai, tai žadino Daukanto kūrybingumą.

Paskutinė nuoroda („Joh. Voigt. B. 1. k. s. 51“) šiame skyriuje – netikslī: puslapis nurodytas klaidingai. Neaišku, kodėl pasirinktas „51“, gal todėl, kad turinyje kaip tik pateikiamos žinios apie prekybą gintarais. *Bd* rašoma:

Patioie Szīaurie nuřīmōs kariems, ąnt Zāmajtiū jurō, wiel jemę prekē pliestijs toie pusie; nesgī žīnoma yra, iog Alpreds dīdesys. Inglū wieszpats 10 ąmziouie gīmōs Kristui, atsiuntę Wulfstaną garsi jurīnā ī Ziamajtiū pajurius prekybos jautofijs tuśi krasztusi, kōrsaj radęs tīnaj tarp marąngiū [t. y. „Mūndung“] pilę, wadīnamā Trusso prekiū wījtā, kōrioie Ziamajtej pardawoiusis sawā prekę swetīmīms o pīrkīnieiusis swetīmouię tīnaj atwežtā. a) (*Bd* 223).

Atrodo, kad Daukantas nuorodą užrašė iš atminties. Panaši informacija yra kito-se teksto vietose:

Ein kūhner Seefahrer, Wulfstan genannt, ūber deffen Heimat und Herkunft jedoch keiner uns genau belehren kann, unternahm gegen das Ende des neunten Jahrhunderts, wie es schein̄t, auf Anlaś des Kōniges Alfred des Grośen von England eine Seefahrt

an Preuffens Kûfte und berichtete dann, glücklich heimgekehrt, dem Könige alles von dem Wege, auf welchem er Preuffen gefunden [...] (GP I 207).

Ferner läuft der Ilfing im Often in das Eftenmeer, an welches Meeres Geftade Trufo liegt (GP I 209).

Es kann demnach dieses Trufo auch wohl schwerlich etwas anderes, als ein Handelsort und ein Stapelplatz für fremde Kaufleute und Seefahrer gewesen seyn (GP I 215).

Daukantui neturėjo būti sunku Voigto tekstą atsiminti. Istorikas mokėjo įdomiai pasakoti, be to, informaciją pakartodavo. Apie Wulfstano užrašus rašoma keliose vietose, o pirmojo tomo pabaigoje užtvirtinama, kad tai iš Wulfstano užrašų „Die spätere Zeit aber hat aus dieser Zeit noch manche Spuren eines gewissen Wohlstandes entdeckt, der ohne Zweifel seinen Grund in dem Handel Trufo's hatte“ (GP I 484).

Paskutinius du kartus cituota skyriuje „Lėtuvių Piningaj senowie“ (Bd 245–252). Pirmosios nuorodos („Joh. Voigt Gesch. Preus. 3. B. 1. k. s. 69“) puslapis neatitinka:

Paskėsnėj tajpat randam irasztyta, iog Enrīkas Kórszo wiskupas krupaudams kad jo Kórziamej ne išzwarytum išz Wiskupijos, sótaręs buk só Teutonų meldzionimis Klajpie-do pīli strunyti, dieļ kórios ikuřimo buk pasijėmęs jems kas metā po tukstantę Letonų par 5 metus mokieņi, dieļ paszelpīmo tū meldzionū, kórij tó patiō ļajkó buo Zamajtems Parusius óziemusis. d) (Bd 248).

Panašią informaciją randame kitame GP III puslapyje:

Mit der ganzen Wichtigkeit der Sache bekannt, hatte daher der Hochmeister Poppo von Ofterna schon im Jahre 1251 seinem Statthalter in diesen Landen, dem Deutschmeister Eberhard von Sayn, den Auftrag ertheilt, bei seiner Ankunft im Norden sofort die nöthigen Einleitungen zu treffen, sowohl zum Aufbau einer neuen, zweckmäßiger gelegenen Burg, als zur Gründung einer Stadt unter ihren Mauern. Und kaum war dieser im Sommer des Jahres 1252 dort angekommen, als er mit dem Bischof Heinrich von Kurland, zu dessen Kirchenprengel die Gegend von Memelburg gehörte, in nähere Unterhandlung trat. [...] Der Bischof versprach, den Aufbau der neuen Feste zwischen der Memel und der Dange auf fünf Jahre lang mit dem Eins von fünfhundert Haken Landes, von jedem Haken zwei Lopenen, zu unterstützen (GP III 70).

Ir čia Daukantas pasinaudojo pirmtako pastaba išnašoje dėl „Lopenen“ ir, žinoma, pasirinko įprastesnį atitikmenį „Letonų“: „Lopones wahrſcheinlich i. q. lottoni vel letones“ (GP III 70).

Paskutinė nuoroda („Joh. Voigt Gesch. Preus. b. 2. k. s. 168“) pateikta be tomo numerio, bet skyrius ir puslapis atitinka:

Tejpat Wokytej apraszdamis dīdiji Wilniaus gajsrā nutikusi metusī 1399 Kowo miesie, kóremī sódege ne wen wisós, miestas, bet katedra, auksztoie ir žamioie pīle só dīdioio Kónegajkstio rumais. sako, tarp kītū brąņgiū, brąņgesniū daktū Didioio Lėtuwos kónegajksztio Witauto sódeğusės kėtūres deszimtyz tukstantiū ir trys szmotaj sīdabro kapū Letuwos grajžiū. e) (Bd 248–249).

Čia Daukantas rėmėsi šeštuoju Voigto tomu:

[...] hatte er im März in feiner Hauptftadt Wilna einen faft unerfetzlichen Verluft erlitten, indem bei der Einäfcherung der ganzen Stadt, wobei auch die Kathedrale und die Hauptburg der Fürften in Feuer aufgingen, fein ganzer reicher Schatz, wie man fagte, gegen fechzigtaufend Stück Silber, alle feine Kleinodien, eine große Zahl feiner beften Roffe und vieles andere von hohem Werthe durch die Flammen verzehrt worden waren (*GP VI 168*).

Ir čia Daukantas Voigto informaciją papildė iš išnašos, kur pranešama, kad Daugpilio („Dūnaburg“) komtūro laiškas buvo be datos, o sudegusio sidabro skaičius – „mer benne LXIII ftücke fylvers“, kuriuos Daukantas parašė „kėtūres deszimtyt tukštantiū ir trys szmotaj sīdabro kapū“.

Apibendrinant galima pasakyti, jog ištyrus 18 *GP* netiesioginių citatų pagal *Bd* pateiktas nuorodas, pastebėta, kad Daukantas pirmtako tekstu pasirėmė daugiau, negu nurodė.

Iš 18 nuorodų devynios buvo netikslios: arba aprašas nepilnas, arba nurodytas ne tas puslapis. Palyginus *Bd* ir *GP* tekstus, pavyko patikslinti visas nuorodas ir originalo tekste surasti vietas, kuriomis Daukantas rėmėsi.

4. APIBENDRINIMAS. Daukantas septyniose iš dvidešimties nuorodų netiksliai nurodė puslapius; keturiose padarė vieno puslapio paklaidą; vienoje puslapio iš viso neįrašė; vieną kartą nenurodė tomo. Tačiau pavyko patikslinti visas minėtas Daukanto nuorodas.

Ištyrus rėmimosi *GP* pobūdį, galima sakyti, kad Daukantui veikalas buvo naujų šaltinių išteklius. Daukantas iš *GP* percitavo rankraštinius, viduramžių kronikininkų ar Karaliaučiaus mokslininkų, universiteto absolventų arba šio krašto gyventojų sunkiai jam prieinamus darbus. Karaliaučiaus mokslininkų darbų vyravimas liudija, kad Daukantas labiausiai vertino šią istoriografijos tradiciją. Daukantas, remdamasis *GP* nuorodomis, kai kuriuos šaltinius įsigydavo ir cituodavo iš pirminių šaltinių.

Palyginus Daukanto netiesiogines citas su originalu, galima pasakyti, jog tik kartą (*Bd 214*) jis teksto nepapildė informacija iš kitų *GP* teksto vietų ar kitų šaltinių. Nors Daukantas su pirmtaku atvirai nediskutavo, tačiau gausūs pakeitimai ir papildymų turinys rodo jo kritišką požiūrį. Remdamasis pasakojamąja istorijos tradicija („noumone patioie tautoie tebesantī patwīrtēn“ *Bd 214*), lietuvių kalba, tautosaka („kou dar pates patarles kalbo tebesantes twīrtīn“ *Bd* „Pratarne“, 9), kaip autoritetingiausiai Lietuvos istorijos šaltiniais, jis revidavo Voigto iš vokiečio pozicijos parašytą tekstą. Tačiau *GP* vokiškumo raiška Daukantui padėjo kurti lietuviškumo vaizdinius. *GP* tekstas ir išnašose esantys gausūs paaiškinimai žadino Daukanto kūrybingumą.

GP Daukantui buvo medžiagos komponavimo pavyzdys. Daukantas, dairydamasis į *GP*, aptarė krašto susiformavimo istoriją, kraštovaizdžio ypatumus, apibrėžė Lietuvos sienas, aptarė gyvenimo kasdienybę ir šventes, daug dėmesio skyrė senovės lietuvių religijos dinamikai, šventvietėms, krašto institucijų istorijai, prekybai kaip svarbiausiam valstybės gyvybingumo elementui.

Voigto akcentuota senovės prūsų ir kryžiuočių substrato svarba kuriant naująją vokiečių tautą Daukantui padėjo suprasti, kaip kuriant lietuviškąjį tapatumą negalima apeiti Prūsijos lietuvių, arba tiksliau būtų pasakyti, visų baltų kultūros.

Daukantas perėmė daugelį, nors ir herderiškų, bet Voigto perimtų, istorijos veikale aktualizuotų konceptų, minėtini: tautos istorija („tautos wejkałus“ *Bd* 127), tautos kultūra („akyłomą sawo tautoie“ *Bd* 236), tautos būdas („pagał budo sawo tautós“ *Bd* 190), tautos laisvė („tautû lousybę“ *Bd* „Pratarme“, 9). *GP* raiška Daukantui padėjo sukurti daugelį romantizmo vaizdinių, vėliau patekusių į lietuvių literatūros aukso fondą.

Literatūra ir šaltiniai:

- BAÁR, MONIKA, 2010: *Historians and Nationalism. East-Central Europe in the Nineteenth Century*, Oxford: Oxford University Press.
- BAYER, THEOPHILUS SIEGFRIED, 1728: „De origine et prífcis fedibvs Scytharvm“, *Commentarii Academiae scientiarvm imperialis Petropolitanae. Tomvs I*, Petropoli: Typis Academiae, 387–399 (<https://www.biodiversitylibrary.org>).
- BAYER, T[HEOPHILUS] S[IEGFRIED], 1740: „De Venedis et Eridano flvvio“, *Commentarii Academiae scientiarvm imperialis Petropolitanae. Tomvs VII*, Petropoli: Typis Academiae, 346–361 (<https://www.biodiversitylibrary.org>).
- BAYER, THEOPHILUS SIEGFRIED, 1770: „Differtatio de numo Rhodio in agro Sambienfi reperto, in qua fimul quaedam nuper de numis Romanis in agro Pruffico repertis cogitata retractuntur“, *Opuscula ad historiam antiqvam, chronologiam, geographiam et rem nomariam spectantia*, edidit Christ. Adolphus Klotzius, Halae, Typis et sumptibus Io. Iac. Curt, 492–510 (<https://books.google.lt>).
- Bd* – [Simonas Daukantas,] *BUDA Senowęs-Lėtuwiū Kalnienū ir Zámajtiū iszraszė [...] Jokyb's Laukys*, Petropilie: Spaudinie pas C. Hintze, 1845 (<http://www.epaveldas.lt>).
- BOHLEN, PETER VON, 1830: „Ueber die Verwandtschaft zwifchen Lithauifchen und Sanskritfprache (1828)“, *Hiftorifche und literarifche Abhandlungen der kóniglichen deutchen Gefellfchaft zu Kónigsberg. Erste Sammlung. Herausgegeben von dem zeitigen Direktor der Gefellfchaft Dr. F. W. Schubert [...]*, Kónigsberg: In Commiffion bei den Gebrüdern Bornträger, 111–140 (<https://books.google.lt>).
- BONČKUTĖ, ROMA, 2009: „Alberto Vijūko-Kojalavičiaus veikalo *Historia Lituana* recepcija Simono Daukanto darbe *Istorija Žemaitiška*“, *Senoji Lietuvos literatūra* 27, 353–377.
- BONČKUTĖ, ROMA, 2018: „Teodoro Lepnerio apybraižos ‘Prūsų lietuvis’ citatos Simono Daukanto veikale ‘Būdas senovės lietuvių, kalnėnų ir žemaičių’“, *Knygotyra* 71, 161–196.
- BONČKUTĖ, ROMA, 2020: „Simono Daukanto *BUDA Senowęs-Lėtuwiū Kalnienū ir Zámajtiū* (1845) šaltiniai“, *ALt* 22, 217–248.
- BONDA, MORENO, 2018: „Ką reiškia būti romantiku, arba kaip užsienietis skaito Daukantą“, *Kultūros barai* 4, 25–31.
- CITAVIČIŪTĖ, LIUCIJA, 2008: „Karaliaučiaus karališkosios Vokiečių draugijos reikšmė prūsistikos ir lituanistikos tyrimams XVIII amžiuje“, *Senoji Lietuvos literatūra* 26, 273–294.

- EKDAHL, SVEN, 2016: „Crusades and Colonisation in the Baltic: A Historiographic Analysis“, Alan V. Murray (ed.), *The North-Eastern Frontiers of Medieval Europe: The Expansion of Latin Christendom in the Baltic Lands*, New York: Routledge, 1–30.
- FABER, KARL PETER ANDREAS, 1821: „Geschichte Nachrichten vom Galtgarbenfchen Berge und dem Schlosse Rinau“, *Beiträge zur Kunde Preußens. Vierter Band*, Königsberg, in der Universitäts-Buchhandlung, 122–137 ([http://prussia.online/Data/Book/be/beitraege-zur-kunde-preussens-4/Beiträge%20zur%20Kunde%20Preußens.%20Bd.%204%20\(1821\)%20Google%20v1,%20OCR.pdf](http://prussia.online/Data/Book/be/beitraege-zur-kunde-preussens-4/Beiträge%20zur%20Kunde%20Preußens.%20Bd.%204%20(1821)%20Google%20v1,%20OCR.pdf)).
- GIRINKIENĖ, VIDA, 1988: „Nuo Simono Konarskio iki Simono Daukanto“, *Literatūra ir menas*, rugsėjis 24 d., 14.
- GP I – *Geschichte Preuffens, von den ältesten Zeiten bis zum Untergange der Herrschaft des deutschen Ordens*, von Johannes Voigt. Erfter Band. Die Zeit des Heidenthums, Königsberg: im Verlage der Gebrüder Bornträger, 1827 (<https://books.google.lt>).
- GP III – *Geschichte Preuffens, von den ältesten Zeiten bis zum Untergange der Herrschaft des Deutschen Ordens*, von Johannes Voigt. Dritter Band. Die Zeit vom Frieden 1249 bis zur Unterwerfung der Preuffen 1283, Königsberg: im Verlage der Gebrüder Bornträger, 1828 (http://prussia.online/Data/Book/ge/geschichte-preussens-von-den-aeltesten-zeiten-bis-zum-untergange-der-herrschaft-des-deutschen-ordens-3/Geschichte_Preussens_3.pdf).
- GP IV – *Geschichte Preuffens, von den ältesten Zeiten bis zum Untergange der Herrschaft des Deutschen Ordens*, von Johannes Voigt. Vierter Band. Die Zeit von der Unterwerfung der Preuffen 1283 bis zu Dieterichs von Altenburg Tod 1341, Königsberg: im Verlage der Gebrüder Bornträger, 1830 (<https://books.google.lt>).
- GP VI – *Geschichte Preuffens, von den ältesten Zeiten bis zum Untergange der Herrschaft des Deutschen Ordens*, von Johannes Voigt. Sechster Band Die Zeit des Hochmeisters Konrad von Jungingen, von 1393 bis 1407. Verfassung des Ordens und des Landes, Königsberg: im Verlage der Gebrüder Bornträger, 1834 (http://prussia.online/Data/Book/ge/geschichte-preussens-von-den-aeltesten-zeiten-bis-zum-untergange-der-herrschaft-des-deutschen-ordens-6/Geschichte_Preussens_6.pdf).
- GRIŠKAITĖ, REDA (sud.), 1996: *Simono Daukanto raštai. Laiškai Teodorui Narbutui. Epistolinis dialogas*, sudarė, redagavo, Teodoro Narbuto laiškų vertė Reda Griškaitė, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- GÓRSKI, KAROL, 2016: „The Teutonic Order in Prussia“, Alan V. Murray (ed.), *The North-Eastern Frontiers of Medieval Europe: The Expansion of Latin Christendom in the Baltic Lands*, New York: Routledge, 227–246.
- HACKMANN, JÖRG, 1996: „Ostpreußen und Westpreußen in deutscher und polnischer Sicht. Landeshistorie als beziehungs geschichtliches Problem“, *Deutsches Historisches Institut Warschau. Quellen und Studien* 3, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag (https://perspectivia.net/servlets/MCRFileNodeServlet/ploneimport_derivate_00011591/hackmann_landeshistorie.pdf).
- HARTKNOCH, CHRISTOPH, 1684: *Alt= und Neues Preuffen Oder Preuffischer Hiftorien Zwey Theile / In derer erftem von deß Landes vorjähriger Gelegenheit und Nahmen / wie auch der Völker / so darinnen vor dem Teutſchen Orden gewohnet / Uhrankunfft / Lebens=Befchaffenheit / Sprache / Religion / Hochzeiten / Begräbnüffen / Haußhaltung / Kriegsrftung / Republic und andere Sitten*

und Gewohnheiten: In dem andern aber von deß Teutfchen Ordens Ursprung / deffelben / wie auch der nachfolgenden Herrschafft vornehmsten Thaten und Kriegen / Erbauung der Städte / der itzigen Innwohner Ursprung / Religion / Mützdordnung / Rechten und Policyewesen gehandelt wird. [...] In Verlegung Martin Hallervorden / Buchhändlern in Königsberg.

[HELMOLD], 1581: *Chronica Slavorum, sev Annales Helmodi, Presbyteri Buzoviensis in agro Lube-censi: Hisqve sobiectvm derelictorum Supplementum Arnoldi Abbatis Lubecensis. Quæ omnia è diligenti codicum manuscriptorum collatione fideliter restituta, & acceptione locupletissima, hoc est sex librorum, adaucta sunt: opera & studio Reineri Reineccii Steinhemii.* [...] Francofurti, Apud Andream Wech[elum], M. D. LXXX[I] (<https://www.lietuvosmenas.lt/artwork/142>).

HENNENBERGER, CASPAR, 1595: *Ercleru[n]g der Preüßfischen gröffern Landtaffel oder Map-pen* [...] Gedruckt zu Königsberg in Preuffen: Bey Georgen Ofterbergern (<https://books.google.lt>).

IZ – [Simonas Daukantas,] *ISTORYJE ZEMAYTYSZKA*; LLTIBR: f. 1 – SD 2 (rankraštis, auto-grafas).

[JABLONSKIS, JONAS,] A. Gerulaitis, 1993: „S. Daukanto gyvenimas ir rasztai. Isz Varpo No 11 - 1893“, *Lietuvių atgimimo istorijos studijos* 5. *Simonas Daukantas*, Vilnius: Viltis, 355–366.

KIAUPA, ZIGMANTAS, 1993: „Simono Daukanto parengti Lietuvos metrikos medžiagos rinkiniai“, *Lietuvių atgimimo istorijos studijos* 5. *Simonas Daukantas*, Vilnius: Viltis, 104–117.

[KRANTZ, ALBERT,] 1575: *A. KRANTZII, VIRI IN THEOLOGIA ET IVRE PONTIFICIO CE-LEBERRIMI, HISTORICIQVE CLARISSIMI, WANDALIA.* [...] FRANCOFVRTI, Ex officina typographica Andreae Wecheli, M. D. LXXX (<https://books.google.lt>).

KREGŽDYS, ROLANDAS, 2011: „Romow: tekstologinė, etimologinė, mitologinė analizė“, *Baltų onomastikos tyrimai* 2, red. L[aimutis] Bilkis ir kt., Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 158–180 (<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04-2011~1367175800889/J.04-2011~1367175800889.pdf>).

LABUTIS, VITAS, 2002: *Lietuvių kalbos sintaksė 2*, trečias pataisytas leidimas, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

LELEWEL, JOACHIM, 1836: *Pythéas de Marseille et la géographie de son temps*, par Joachim Lelewel, ouvrage publié par Joseph Straszéwicz, orné de trois cartes géographiques, dressées et gravées par l'auteur, Paris, Chez l'éditeur, rue du Colombier, No 3, et la librairie Polo-naise, rue des Marais Saint-Germain, No 17 bis. Imprimerie de Bourgogne et Martinet, Successeurs de Lachevardière, rue du Colomier, No 30 (<https://books.google.lt>).

Ma – Simonas Daukantas, *Marguminai* (įvairių išrašų ir pastabų įvairiomis kalbomis rinkinys); LLTIBR: f. 1 – SD 27 (rankraštis, autografas).

MERKYS, VYTAUTAS, 1991: *Simonas Daukantas: istorinė apybraiža*, antras papildytas leidimas, Vilnius: Vyturys.

NARBUTT, TEODOR, 1817: „Badanie starożytności litewskich“, *Tygodnik Wileński* 71, 273–284.

PIVORAS, SAULIUS, 1993: „Vargo pelė: Lietuvos nacionalinės istoriografijos pradininkas Simonas Daukantas“, *Lietuvių atgimimo istorijos studijos* 5. *Simonas Daukantas*, Vilnius: Viltis, 69–89.

PIVORAS, SAULIUS, 2019: „Baltvokiečių švietėjų poveikis lietuvių žadintojui Simonui Daukantui“, *Senoji Lietuvos literatūra* 48. *Daukantiana ir kiti tyrimai*, 72–92.

- ZEDELMAIER, HELMUT, 2003: *Der Anfang der Geschichte: Studien zur Ursprungsdebatte im 18. Jahrhundert. Studien zum achzehnten Jahrhundert 27*, herausgegeben von der Deutschen Gesellschaft für die Erforschung des achtzehnten Jahrhunderts, Hamburg: Felix Meiner Verlag.
- ЛУГОВЦОВА, СВЕТЛАНА ЛЕОНИДОВНА, 2010: „’Заговор Конарского’ и его организатор на страницах следственного дела 1838–1839 гг. (по материалам Литовского государственного исторического архива в г. Вильнюсе)“, *Российские и славянские исследования* 5, сб. науч. статей, редкол.: О. А. Яновский (отв. ред.) и др., Минск: БГУ, 106–112.

Roma Bončkutė

REFERENCES TO JOHANNES VOIGT'S *GESCHICHTE PREUSSENS*
(1827–1839) IN *BUDA SENOWEŠ-LĒTUWIŪ KALNIENŪ ĪR ZÁMAJTIŪ* (1845)
BY SIMONAS DAUKANTAS

Summary

The article addresses citations from vol. I, III, IV, VI of Johannes Voigt's (1786–1863) *Geschichte Preußens von den ältesten Zeiten bis zum Untergange der Herrschaft des Deutschen Ordens* (Königsberg, 9 vols., 1827–1839) in *BUDA Senowėš-Lėtuwiū Kalnienū ir Zámajtiū* (1845) by Simonas Daukantas. The goal of the article is to use the inventory of the references made by Daukantas to identify the places in the original *GP* text, revise the references, discuss the nature of the citations, and the impact of the tract as such. The article also touches upon the history of Daukantas citing Voigt's *GP* in his prior work, *ISTORYJE ZEMAYTYSZKA* (1834).

The article analyses 20 references to Voigt's text. Daukantas identified the page number wrong in seven references out of the twenty; four of the references were one page number off; one did not specify the volume. Nonetheless, all of these references were successfully revised and corrected.

Analysis of the nature of reliance on *GP* has suggested that Daukantas treated this tract as a font of new resources. Daukantas used *GP* to recite handwritten work by medieval chroniclers or Königsberg scholars, university graduates or residents of the region that he was having difficulty accessing himself. The prevalence of work by Königsberg scholars shows that Daukantas valued this historiographical tradition first and foremost. In his reliance on *GP* references, Daukantas would obtain and quote some of the sources from the original texts.

Comparing the indirect citations by Daukantas and the original text, one could say that it was only once (*Bd* 214) that he did not add information from elsewhere in the *GP* text or other sources to the text. Even though Daukantas did not have any open discussions with his predecessor, the ample revisions and the content of the supplementary material point to his critical stance. Relying on the narrative historic tradition ('noumone patioie tautoie tebesantī patwīrtēn' *Bd* 214), the Lithuanian language and folklore ('kou dar pates patarles kalbo tebesantēs twīrtīn' *Bd, Pratarne* 9) as sources of Lithuanian history with the highest

degree of authority, he revised the text written by Voigt from a German position. However, the expression of Germanism in *GP* helped Daukantas create images of Lithuanianism. The *GP* text and the ample explanations given in footnotes sparked Daukantas's creativity.

GP was an example of composition of material to Daukantas. Drawing inspiration from *GP*, Daukantas discussed the history of the formation of the region, the characteristics of the landscape, delineated the borders of Lithuania, talked about the daily living and about the holidays, gave a lot of attention to the dynamics and sanctuaries of the ancient Lithuanian religion, the history of regional institutions, commerce as the key element of the viability of the state.

The importance of the substrate of the ancient Prussians and crusaders in building the new German nation that Voigt had highlighted helped Daukantas understand how the development of the Lithuanian identity could not bypass the culture of Prussian Lithuanians, or rather that of the Balts in general.

Daukantas assimilated many concepts that, despite being Herder-esque, had been assimilated by Voigt and made relevant in the historic tract, such as: the history of the nation ('tautos wejkałus' *Bd* 127), the culture of the nation ('akyłomą sawo tautoie' *Bd* 236), the manner of the nation ('pagał budo sawo tautos' *Bd* 190), the freedom of the nation ('tautū lousybę' *Bd*, *Pratarne* 9). *GP*'s expression helped Daukantas create multiple romantic images that later made their way into the golden fund of Lithuanian literature.

ROMA BONČKUTĖ

Gauta 2021 m. birželio 6 d.

Tekstologijos skyrius

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Antakalnio g. 6

LT-10308 Vilnius, Lietuva

el. p.: romabonckute@gmail.com